

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU

KASVATUSTEADUSLIK

AJAKIRI

Riigihoidja K. Päts (pilt) // A. ROOS. Iseseisvusa saavutusi hariduse alal (piltidega) // N. RUUS. Akadeemilise haritlaskonna osa rahva kasvatamisel (lõpp) // A. HUUSKONEN. Kodanikukasvatuse küsimusi // A. ELANGO. Õpilaste suhtumine ajaloõpetusele // KOOLIUUENDUSNURK — JOH. KÄIS. Kooli uuendustöö isiksuse kujundamise ja sotsiaalse kasvatuse teenistuses (lõpp) // KIRJAN-
DUSE ARVUSTUSI JA ÜLEVAATEID — 1937. a. „Kuldraamat“. J. ROOS. — Juh. Köpp. Laiuse kihelkonna ajalugu // VÄLISMAILT — Rootsi kooli-
oludest jm. // KROONIKA.

RAEKOJA PLTS-
KOGU

UUDISTOOTED:

Klondividee

Stikid

Trilood

Petsid, Põhjad

A/S O.KILGAS

SUPREMA 38 V.5.

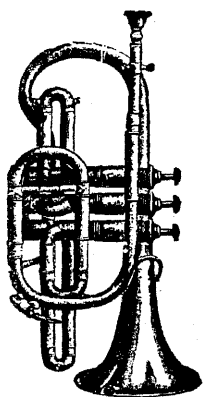

VORK JA PATAREI VASTUVÕTJAD

„RAADIO LADU”. RAEKOJA PLTS-TEENRI 1

Vabariigi algpäevist peale oleme meie koole, õpetajaid, õpilasi, seltse ja organisatsioone varustanud kvaliteet-

muusikariistadega

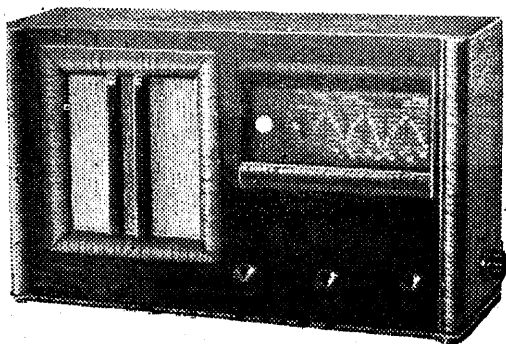
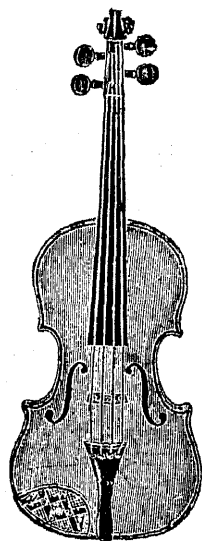

- viiulitega
- gitarridega
- mandoliinidega
- puhkpillidega
- harmooniumidega
- raadioaparatuuridega

(eriti headega), nende osade ja tarvelega jne.

soodsate hindade ja maksutingimuste juures.

Nõudke pakkumisi ja tutvuge meie kauba kvaliteediga!

O/ü. „Esto-Muusika“

Tallinn, Viru t. 2.

Osakonnad ja esindused kõikjal üle riigi.

TALLINNA MAJAOMANIKKUDE PANK

HARJU TÄN. 45
KODUNE KESKJAAM 478-50
JUHATUSE TELEFON 443 67

Uues varakambris

TERASLAEKAD (SEEFID)

mitmesuguses suuruses

**VÄLISRAHA
HOIUSUMMAD JA LAENUD**

Avatud äripäevadel kella 9–2.

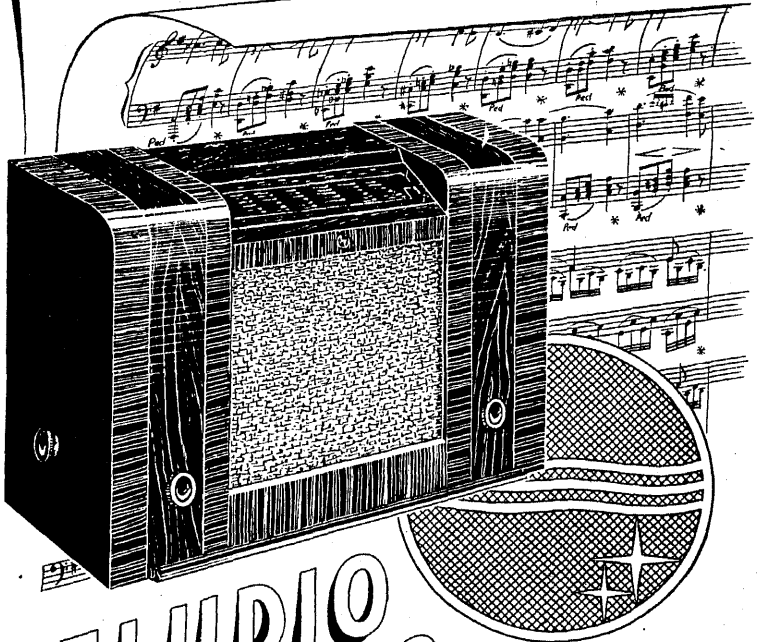
Laupäeviti kella 1-ni.

 HISTEGELIK
KINDLUSTUSSELTS

EEKS-MAJA

Vabadusväljak 10. -- Tel. 478-08

PHILIPS

PRELUDIO 38

Hind Kr. 235.—

Alalisvoolule Kr. 245.—

Igas Philips raadioaparaadis
peituvad maailma suurima
raadiotehase kogemused ja teadmised

K M

Soodustus õpetajaile

Nagu teada, on Tallinnas alates 1. maist 1938. a. maksma pandud valmisriiete ärides kindlad hinnad ühes 10% juurdearvamise ja järelmaksu puhul.

Et ärid nõuavad järelmaksu puhul ordineid või vastutajaid, mis on tülikas eriti maaõpetajalle, siis Tallinna tuntud valmisriiete äri

K/M. S. Karschenstein

(Harju t. 23) on õpetajaile teinud erisoodustused järelmaksu puhul: 1) õpetajale 10% lisamaksu juurde ei arvata. 2) Ostmise lihtsustamiseks vajatakse ainult isikutunnistust ja tõendust kohalikust koolist või kohaliku õpetajate ühingu liikmekaarti. Vastutajaid ei nõuta. Järelemaks on võimaldatud kuni 7 kuud.

Soodustus on maksev nii valmis- kui ka tellitud riiete ostmisel.

HERMES baby

Uus kaasaskantav kirjutusmasin
100% Šveitsi pretsisioontöö

HERMES BABY

Kaal 3,8 kg, kõrgus 6 sm, klaviatuur harilik, võlli laius normaalne. Vaatamata väikesele kogule — tehniliselt täiuslik ja ületamatu.

Hind Kr. 150.—

Ainuesindus Eestis:

O/Ü. SYSTEMA

Tallinn, Lai 9 • Nõudke prospekte!

Raamatuid ja ajakirju,

meelelahutuse- ja ajaviitekirjandust.

Teaduslikku kirjandust,

kirjandusloolisi andmeid ja teateid.

Keelte õpperaamatuid,

sõnastikke ja leksikone.

Noorsookirjandust ja lasteraamatuid

igale vanusastmele.

Õpperaamatuid ja -vahendeid

koolidele ja õppeasutistele, saksa, inglise, prantsuse ja vene keeles.

Tellimised sise- ja välismaa raamatuile ja ajakirjadele täidetakse kiirelt.

Kluge & Ströhm • F. Wassermann

PIKK 7.

TALLINN

PIKK 7.

KASVATUS

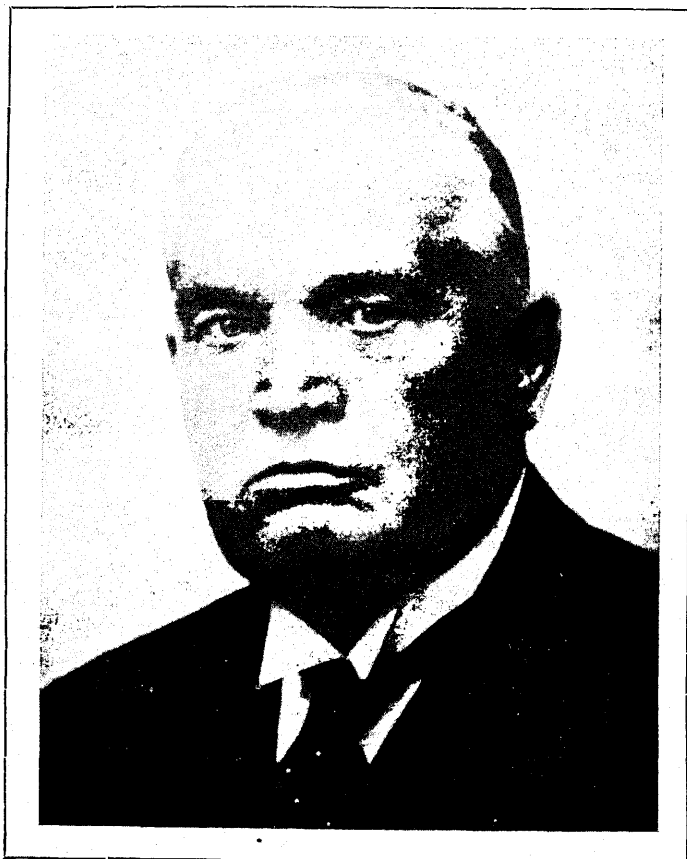
Eesti Õpetajate Liidu kasvatusteaduslik ajakiri

Nr. 2

Veebruar 1938

20. aastakäik

1918 — 1938

RIIGIHOIDJA KONSTANTIN PÄTS

ANTS ROOS

Iseseisvusaja saavutusi hariduse alal

Kõige iseloomustavalt kõneleb meile meie iseseisvusaja saavutustest hariduse alal esitatud koolimajade võrdlus. Üks näitab, millise päranduse saime vene võimudelt, teine — kuhu oleme jõudnud. See ei tähenda kaugeltki seda, et kogu pärandus oli selline, ei sugugi ka mitte seda, et nüüd peaksime panema käed rüppe. Aga tendentsi näitab ta küllalt. Tol ajal l u b a t i minna nii kaugel, et rahvahariduse lätteks võis olla hurtsik. Meie päevil haridustempliks t o h i b olla ainult kõigiti vääriline tempel selle sõna parimas mõttes.

Tervikliku pildi küsimusest saame siis, kui võrdleme üksikasjalikult, mis meil oli 20 aasta eest ja mis meil nüüd on. Kõigepealt, mis olime meie ise ja mis oleme meie nüüd. Olime sulase olukorras halva ja vastustundeta peremehe juures, kes oli arvamisel, et suudab meid paremini siis ohjeldada, kui me pole näinud paremat pildist, mis kujutab vene pärandust. Sellega on seletatav kõik. Koolimajad olid halvemast halvad. Kohustuslik õppeaeg ei ulatunud üle kolme aasta. Õppeaasta kestis kõigest kuus kuni seitse kuud. Õppekavast oli lövi-osa vene kroonu ja saksa kiriku teenistuses. Õppekeeleks oli võõrkeel. Kasvatuslik meelsus tohtis olla ainult truualamlik ja sulaselik. Vastasel korral oli tüli majas paruniga ja pastoriga.

Võib arvata, kui tillukesed olid meie avalikud raamatukogud, kui kuni Vabariigi alguseni 380 aasta jooksul oli trükitud umbes 50% kõigist neist raamatuid, mis eesti raamatu 400-aastase juubelini oli trükitud. Ühenduses sellega oli vabaharidustöö rahva seas täiesti piiratud.

Keskkoolidesse pääses meie lapsi nii palju, kui palju jäi kohti vabaks vene kohalikkude kõrgemate ametnikkude lastest. Kutsekoole võis loendada ühe käe sõrmedel. Needki koolid kõik võõrkeelsed ja võõrameelsed. Ülikool taotles võõra riigi ja rahva huve ning sihte.

Kui eesti rahvas sai jälle ise oma maa peremeheks ja oma saatuse juhtijaks, oli tema esimeseks mureks korraldada rahvahari-

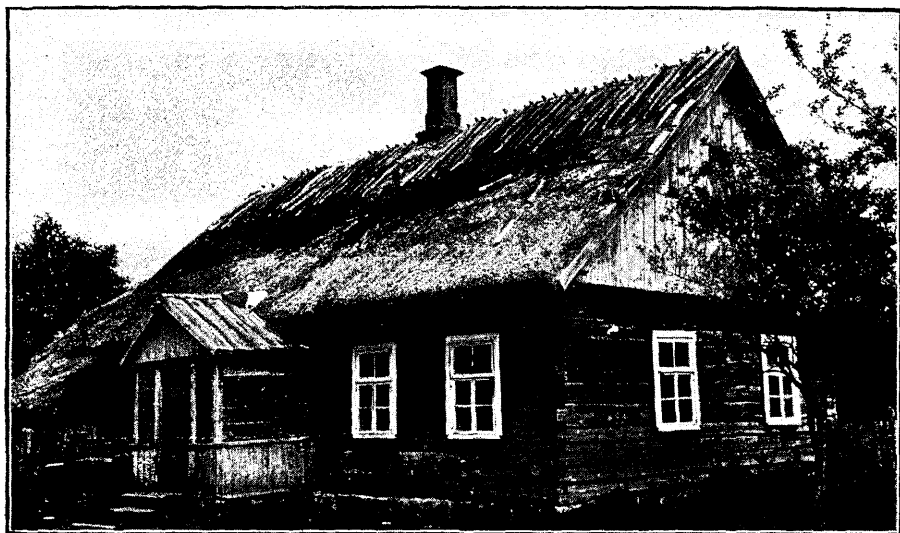

Kahe põlve koolimajad: Põlgaste valla vana koolimaja (vasakul), mille asemele ehit. 1937. a. uus, ajakohane haridustempel (paremal taamal).

dust õiges suunas. Ajutine Valitsus oma deklaratsioonis 30. nov. 1918. a. avaldab järgmist: „Rahvahariduse alal on Ajutine Valitsus sunnitud kõigepealt venestamise ja saksastamise katseid lõpetama. Koolid tulevad rahvuslikule alusele seada. Rahvakooli aluste laiendamise eeltööd võetakse kohe käsile sel sihil, et üleüldist sunduslist ja tasuta rahvakooli pikema õppeaja ja laiema kavaga teostada. Kõikide koolide valitsemine koondatakse ühe ministeeriumi alla. Ülikoolide ülevõtmise ja uuestiavamise võimaluse leidmiseks võetakse kõigepealt kiiremad abinõud tarvitusele. Väljaspool kooli hariduse edendamiseks tahab Ajutine Valitsus seltskondlisele algatusele võimalikult avarad piirid luua. Elu-kutsekoolide asutamiseks ja nende arendamiseks tahab Ajutine Valitsus kõige laiemat toetust anda ja põllutöökoolide võrgu teostamise peale kõige suuremat rõhku panna. Ühtlasi teeb Ajutine Valitsus oma ülesandeks hariduse alal töötajate elutingimiste parandamiseks eelnõusid valmistada.“

Ei olnud kerge ei millestki tühjade kätega luua uut maailma. Puudus oli kooliruumidest, õpperaamatutest, õpetajatestki. Algul pandi kehtima üldine nelja-aastane koolikohustus. Asutava Kogu poolt 7. mail 1920. a. vastu võetud „Avalikkude algkoolide seadus“ tõstab selle juba kuue aasta peale. Seaduse lõpliku elluviimise tähtajaks määrati 1930 a., kuid suur osa linnu ja valdu teostasid selle juba varemalt. Väike osa valdu ei suutnud teostada seda tähtajaks. Kuue-aastase koolikohustusega suudeti tõhusalt tõsta meie üldist rahvaharidust. Sama seadusega rajati meie kooli-

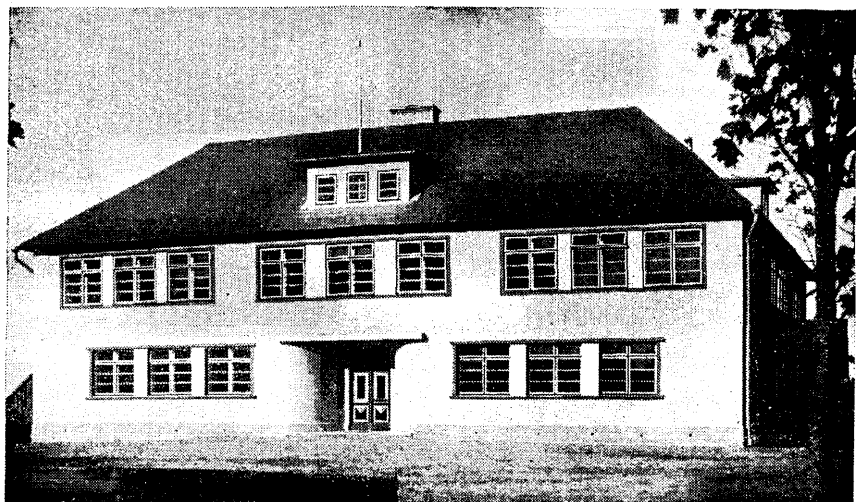
Vene ajast pärinev koolimaja Saaremaal.

süsteem ühtluskooli põhimõttele, mida tunnustab ka 1937. a. Põhiseadus.

Koolimajade soetamise alal on töötatud eriti energiliselt. On moodustatud eriline Koolimajade Ehituslaenu Fond, millest toetatakse omavalitsusi ja muid koolide ülalpidajaid koolimajade ehitamisel maksimaalselt kuni 75% ehituseelarvest. Koolimajade ehitusprojektide läbivaatamiseks on määratud eriline komisjon, kes otsustab projektide kõlblikkuse küsimusi. Iseseisvuse ajal on ehitatud umbes 500 uut koolimaja ja määratud Ehitusfondist laenu selleks üle 5 miljoni krooni. Ehitised on tehtud ajakohased ja osa neist nii linnades kui ka maal on suured ja kõigiti eeskujulikud.

Algkoolide õpetajate puuduse kõrvaldamiseks asutati senisele kahele seminarile lisaks veel kolm uut ja püüti kiires korras algul kahekuuliste kursuste kaudu ja hiljem aastaste kursuste kaudu gümnaasiumi lõpetajatega rahuldada suurt nõudmist õpetajate järele. Lõpuks asendasid kursusi pedagoogiumid (kaheaastased).

Samuti oli suur puudus ka keskkoolide õpetajaist. Kiirendatud korras tuli ka siin toimida. Tartu ülikooli juures kolmel suvesemestril valmistati ette kogenud algkooliõpetajaist vajatav hulk

Moodne koolimaja Kanepis, Erastvere vallas (ehit. 1937. a.).

keskkooliõpetajate asetäitjad, kes kohe asusid tööle ja töötavad praegugi veel ülikoolide lõpetajate kõrval heade tagajärgedega.

Hiljem tuli ka kutsekoolide õpetajaid kiirendatud korras kursuste kaudu ette valmistada, kuni kõrgemad õppeasutised neid juba küllaldaselt suutsid anda.

Õppekavad kõikides koolitüüpides tulid täiel määral ümber töötada, et neid kohandada uutele oludele. Võõraid sihte taotlev tendents tuli välja rookida, et eesti rahvuslik joon kõikjal pääseks kehtivusele. Õpetajad asusid tööle mesilase usinusega ja peagi siginesid õppekavad kui imeväel, esialgu küll ajutised.

Suuremaid raskusi valmistas õpperaamatute küsimus. Õppekavad olid ajutised, puudusid vajalikud oskussõnad. Õppeainete komisjonid asusid oskussõnade loomisele ja algul raamatute tõlkimisele võõrkeeltest.

Peagi paranes asi ka sellel alal ja raamatuturule ilmus häid ja väärtuslikke õpperaamatuid nii suurel arvul, et Hamini nende reguleerimise otstarbel oli sunnitud määrusi välja andma. Hiljem kasvas sellest välja õpperaamatute standardiseerimise nõue, mis praegu osaliselt teostumas.

Muude õppevahendite puudusest saadi üle sel teel, et suvistel õpetajate päevadel ja kursustel teoreetiliste arutluste ja õpingute

kõrval valmistati kõikidel aladel vajalikke õppevahendeid ja varustati nendega koole.

Õppe- ja kasvatustöö süvendamise otstarbel on õpetajate organisatsioonide algatusel ja Hamini toetusel korraldatud kohalikke, maakondlikke ja üleriigilisi õpetajate edasiharimise kursusi, pedagoogilisi päevi ja nädalaid. Siin on päevakorras olnud üksikute õppeainete kavade käsitlusi, koolikorralduse küsimusi, kasvatuses küsimusi, didaktilisi ja meetodilisi küsimusi uuenduspedagoogika vaimus, kooli ja kodu koostöö, vabaharidustöö arutlusi j. m. Viimastel aastatel pole Haminil võimalik olnud toetada rahaliselt õpetajate edasiharimise kursusi. Sel puhul on õpetajaskond neid korraldanud omal riisikol.

Ühes õpetajate päevade ja kursustega on korraldatud ka koolinäitusi, milledest osavõtt on olnud otse rekordiliselt elav. Ka välismaade koolitegelased on rohkearvuliselt külastanud meie koolinäitusi. Teatud kordadel on Eesti kool esinenud näitustega ka välismaal, nii näit.: Helsingis, Riias ja Londonis. Kõikjal on nad äratanud elavat huvi.

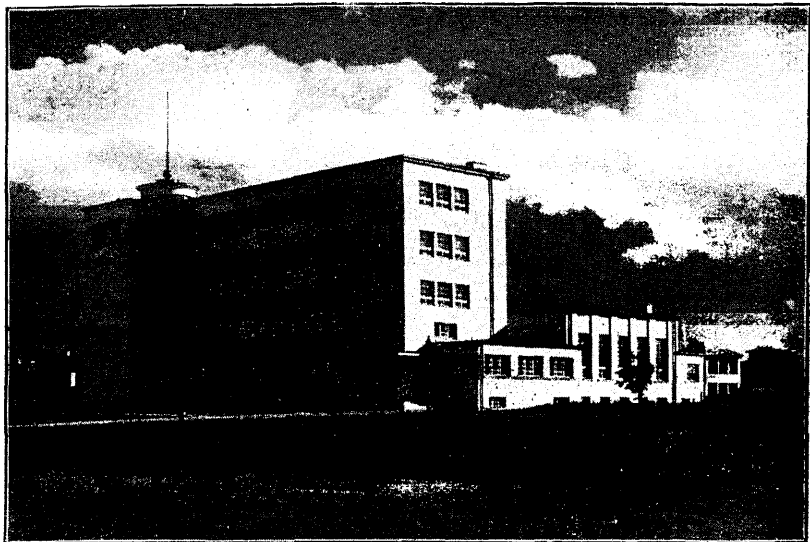
Pedagoogilise mõtte süvendamiseks ja levitamiseks annab Eesti Õpetajate Liit välja pedagoogilist ajakirja „Kasvatus“, mille 20. aastakäik ilmub preagu. 1935. aastani sai „Kasvatus“ Hamini toetuse osaliseks. Sealt peale annab Hamin välja oma ajakirja „Eesti Kool“ ja „Kasvatus“ ilmub ainuüksi Eesti Õpetajate Liidu riisikol.

Õpetajate organiseerimise vajadusest saadi aru juba enne Vabariigi algust. Eesti Õpetajate Liit pühitses oma 20-aasta juubelit juba möödunud aastal. Õpetajate organiseerimine toimus tol ajal eeskätt kooli huvides ja alles pakiliste kooliküsimuste lahendamise järele asus õpetajaskond lahendama ka oma kutsehuvi küsimusi. Kongressidel, mis on toimunud aasta ja kahe järele, on arutatud õpetajate teenistuslikke, õiguslikke ja palgaküsimusi.

Koolide jooksvaid küsimusi ja õpetajate päevaküsimusi valgustab juba üheksandat aastat „Õpetajate Leht“ E. Õ. Liidust välja kujunenud erikirjastuse väljaandel.

Kodumaise organiseerimistöö kõrval on E. Õ. Liit kõvendanud sidemeid naabermaade õpetajatega, vennasrahvaste õpetajatega ja ülemaailmalise õpetajate liiduga.

Õpetajaskond ei ole oma idealistliku kasvatustöö kõrval unustanud, et ideaalid võivad püsida vaid tugeval majanduslikul alusel.

E. Lenderi gümnaasium Tallinnas (ehit. 1935. a.).

Seks otstarbeks on asutatud õpetajate ühingute ja liitude juurde pensiooni-kassad, laenu- ja hoiukassad, pangad, kirjastuse ja koolitarvete müügi ühingud jne.

Õpetajaskond revolutsiooniajast peale asudes kooliküsimuste lahendamisele ja enda organiseerimisele hellitas üht mõtet: üks riik, üks kool, üks õpetajaskond. Meie ajastul on terviku olemasolu võimalik vaid põhjaliku diferentseerumise puhul. Seepärast oligi õpetajaskonna kui terviku organisatsioonis ette nähtud erine mine algrakukesteks väga mitmeilt vaatepunktidelt. Kõigepealt moodustasid kohalikud õpetajad oma ühingud ja seltsid, mis ühinesid maakondlikkudeks liitudeks, viimased omakorda üleriiklikuks liiduks. Edasi toimus erinimine seksioonideks koolitüüpide järgi, mis olid autonoomsed oma küsimuste otsustamisel. Viimaks võidi asutada kohalikke ja laiema ulatusega aineõpetajate sektsioone, mis käsitlesid ainult neid huvitavaid küsimusi.

Viieteistkümneaastase ühise viljaka töö järele mõnesuguste petlikute kalkulatsioonide alusel hakkas ühine õpetajaskond erinema kolmeks iseseisvaks osaks: algkoolide, keskkoolide ja kutsekoolide õpetajate organisatsiooniks. Alles paari aasta eest õnnestus neid jälle ühendada üheks tervikuks Õpetajate Koja näol.

Hiigeltöö kõrval eesti alg-, kesk- ja kutsekoolide loomisel,

varustamisel ja hingestamisel pole vähem saavutatud meie kõrgemate koolide, teaduse ja kunsti asutiste arendamisega. Võõrkeelsest ja võõrameelsest ülikoolist on kujunenud kaks rahvuslikku kõrgemat õppeasutist oma õppejõududega, kelle nimed ja kuulsus ulatuvad kaugele üle kodumaa piiride. On loodud kõrgemad õppeasutised muusika ja kujutava kunsti jaoks, mis täiel määral rahuldavad meie nõudeid.

Meie üldkultuuri arendamiseks on moodustatud Eesti Kultuurkapital, mis jaguneb kirjanduse, helikunsti, kujutava kunsti, näitekunsti, kehakultuuri ja ajakirjanduse sihtkapitalideks, mille ülesandeks on arendada neid alasid ja toetada tegelasi nendel aladel. Ümmarguselt viis miljonit krooni on Kultuurkapital kulutanud selleks otstarbeks.

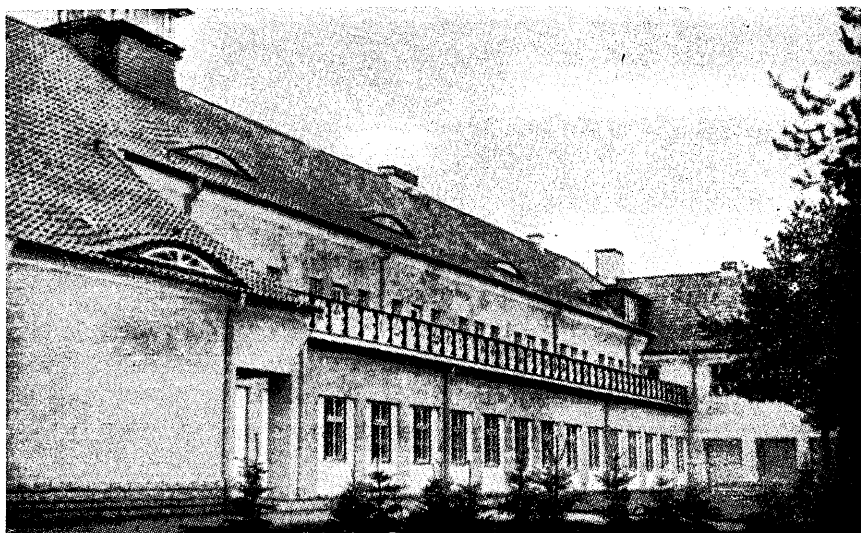
Selle kapitali kaudu on leidnud kaitset ja arendamist meie muinasvarade korraldamine, muuseumide asutamine ja korrashoid, edasiõppijaile stipendiumide määramine, kultuurpropaganda välisriikdes jne.

Vabariigi 20-ndal aastal on asutatud riigi loodusvarade uurimiseks ja realiseerimiseks Loodusvarade Instituut laiaulatuslikude ülesannetega ja on loomisel Teaduste Akadeemia kõrgema teadusliku asutisena.

Rahvusliku kultuuri levitamise mõttes töötab meil umbes 500 rahvamaja, milledest pooled töötavad seaduste ja määruste nõuetele vastavates rumides. Teised ootavad veel paremaid aegu ja korraldavat kätt. Rahvamajade ja koolimajade juures töötab 736 avalikku raamatukogu 792 000 köitega. Riigieelarve summadest määrati möödunud aastal neile toetust 30 000 kr.

Peale rahvamajade töötavad meie kunsti populariseerimisel meie suuremad teatrid rahvusvahelisel tasemel. Riigi suurema toetusega viimastel aastatel võivad teatrid korraldada oma ülesandeid rahuldavalt, mida publik kviteerib oma rohkearvulise küllastamisega.

Tehes ülevaadet meie iseseisvusaja saavutustest hariduse alal ei tohi jätta märkimata meie uues Põhiseaduses leiduvat uut suunda haridusala korraldamisel. Lubatagu mul tuua siin mõningaid mõtteid selle kohta nende ridade autorilt koguteoses „Rahvuskogu“ ilmuvast kirjutisest „Haridus, teadus ja kultuur uues Põhiseaduses“.

K. Pätsi nimelise vabaõhukooli peahoone Kosel (ehit. 1937. a.).

Meie põhiseaduse kriisi ajastul kõneldi peamiselt põhiseaduse väliste korralduste puudustest: kõneldi asutiste puudulikkusest, võimude tööjaotuse puudumisest, võimude tasakaalutusest jne. Ühe sõnaga, arvustati põhiseaduse aparatuuri. Rahvuskogus tehti mõningaid tabavaid võrdlusi Põhiseaduse kohta. Nii nimetati seda roobastikuks, mida mööda riigielu peab liikuma. Siin toonitati ka asja ühte külge ainult. Vedurijuht jäi nimetamata. Härra Riigivanem nimetas Põhiseadust viiuliks, kuid ei unustanud nimetamata viiuldajat — rahvast. Hea kontsert tuleb ainult siis toime, kui heal viiulil mängib hea viiuldaja.

Meile, õpetajaskonnale, on märkismisväärt, et kehtiv Põhiseadus suurel määral erineb seepoolest eelmistest, et tema on pööranud põhjalikku tähelepanu rahva järelpõlve kasvatamisele. Selgel sõnal väljendab seda § 21. Siin on esitatud senistes põhiseadustes puuduv element: perekond. Perekond on leidnud tunnustamist rahva püsimise ja kasvamise ning riigielu alusena ja on sellisena võetud riigi kaitse alla. Täiesti uue ajajärgu meie ühiskondlikus elus alustab järgmine lõige: Abielu korraldavad seadused tugenevad abikaasade üheõigusluse põhimõttel. Seni seadusega alavääristatud naine saab mehega üheväärseks. Võib oletada, millisel määral see seik aitab kaasa koduse kasvatuse tõusule. Edasi kor-

raldatakse seadusega emade ja laste kaitse. Ning lõpuks: Lasterikaste perekondade eest hoolitsetakse eriti.

Koolikorraldust reguleeriv § 22 kriipsutab alla eriti kasvatust, mis oli õpetajaskonna üks senistest tunnustatud ülesannetest, kuid võimu poolt sanktsioneerimata. Nüüd on see väärilist tunnustust leidnud Põhiseaduses. Lõige: „Noorte kasvatamine vaimsel, kõlbelisel ja kehalisel tublideks ning väerikaiks Eesti kodanikeks on vanemate kui ka riigi ja omavalitsuse tähtsamaid ülesandeid“ — kohustab kõiki asjaosalisi pakkuma oma maksimumi. Seda kõikide poolt soovitatavat koostööd kasvatusel alal tuleb väärilt hinnata hariduse ala saavutusena. Sellega on loodud kindel alus õpetaja edaspidisele tegevusele koolis.

Kui tahaksime lühikese valemiga hinnata meie saavutusi hariduse alal iseseisvuse ajal, siis on see meile, kes me koos endi saavutustega oleme kasvanud, täiesti võimatu. Ainult neile, kes eemalt vaatavad meie riigielu arengut, ühtlasi ka hariduse arengut, on see võimalik. Ja nende hindamise valem on järgmine: Eesti iseseisvusaja saavutused hariduse alal on hiigelsuured ja kõigiti tunnustamisväärised.

Kui tahaksime öelda, et selle töö oleme teinud ilmeksimatult hästi, ilma vigadeta, siis eksiksime. Nii mõnigi asi oleks võinud kujuneda ka teisiti. Nii mõnigi asi oleks võinud leida lahenduse aeglasemas tempos. Kuid teame: kes midagi ei tee, see ei tee ka vigu. Meie oleme teinud palju head tööd ja kuigi sealjuures on tehtud ka väikesi vigu, siis pole selles põhjust nukrustamiseks. Need kasutame õppetundideks järgnevatel aastakümnetel.

NEEME RUUS

Akadeemilise haritlaskonna osa rahva kasvatamisel

2.

4. Teaduste saavutuste rahva hulka viimine ja ka muul teel rahva ühiskondliku kasvatusel mõjutamine oleneb ju väga suurel määral akad. haritlaskonna isiklikust koosseisust ja tema suhtumisest ülalpool märgitud küsimustesse. Peab aga kahjatsusega konstateerima, et kaunis suur osa meie ak. haritlaskonnast ei peagi tarviliseks rahva ühiskondlikule arengule kaasa töötamist.

Paljudesse haritlastesse on juurdunud vaade, et neil polegi tarvis, pääle oma kutsetöö, huvi tunda muude küsimuste vastu.

Arvatakse, et rahva seas liikumine, rahva rõõmudele ja muredele kaasaelamine sobis ainult ärkamisaja ja maailmasõja eel- aegsele haritlaskonnale. Siis tundis üliõpilane ja ülikooli lõpetanugi seesmist tarvet kõnelda rahvale, võtta osa ühiskondlikest mullistustist, olla asja eesotsas sääl, kus see vähegi võimalik oli. Nüüd on enamus meie haritlaskonnast ühel arvamisel prantslase Flaubert'iga, kes tõendas kunstnike kohta: „Õige kunstnik on mees, kellele ei lähe korda midagi, ei poliitika ega sotsialism, ei fourierism, jesuiidid ega ülikool“.

On rohkesti neid, kes peavad endale mitte sobivaks osavõtmist nende organisatsioonide tööst, kus liikmete enamus koosneb nn. „lihtrahvast“.

Näib, et väga palju leidub meie akadeemilise haritlaskonna seas ka veel neid, kellel „kõik keerleb selle ümber, kuidas kokkuhoiduga või mõne kerge juhuse läbi teenitud krosse võimalikult kasutoovasse üritusse või aktsiasse paigutada, millega võimalduks peatselt rikastumine ja ilmaelust loobumine kõikvõimsa kapitali varju all“ (J. Mägiste „Mõtteid valmivast intelligentsist“, lk. 81).

Teine osa ak. haritlastest ei eita rahva seas kaasatöötamise vajadust, kuid ta on nii ükskõikne, kiindunud kas oma perekondlikku või siis klubide mugavustesse, et ei taha kuidagi raisata ühtki vaba õhtukest selleks, et minna mõnele rahvakoosolekule või sääl esineda kõnega, loenguga. On olnud juhtumeid, kus terves Tallinnas vastava ala akad. haridusega isikute seast ei leidunud ühtki, kes 8-kroonise tasu eestki oleks nõustunud laupäevaõhtut linnast väljasõiduks ja maal loenguga esinemiseks ohverdama!

On ju neidki, kes kunagi on kaasa töötanud seltskondlikkudes organisatsioonides ja poliitilistes parteideski, kuid on sellest loobunud, kuna säärane tegevus ei pakkuvat akad. haritlasele küllaldast vaimset rahuldust. Tõsi, meie seltskondlikkude organisatsioonide seesmine tegevus ei ole veel kuigi välja kujunenud; päälegi esineb neis tublisti nähteid, mis ühelegi haritlasele ei saa meeldida. Kuid just see tõttu peaks haritlaskond leidma tee seltskondlikkudesse organisatsioonidesse ja sääl looma kultuurse õhkkonna.

Teame, et meie poliitiliste erakondade juhtkond valdavas enamuses siiski koosneb akadeemilise haridusega isikuist. Kuid

teame ka, kuidas mitmed paremad ja andekamad jõud omal ajal löid poliitilisele tegevusele käega — jätsid rahva poliitilise kasvatuseteiste hooleks. Edasi aga teame ka, kuidas enamik meie ak. haritlaskonna eliidist varem üldse ei tundnud huvi poliitilise tegevuse vastu, rääkimata soovist — ise aktiivselt kaasa töötada rahva poliitilise elu suunamisel. Mis ime siis, kui selle elu areng kujunes vastupidiselt haritlaskonna parematele tõekspidamistele, kui kõige ärevamatel aegadel, „rahvaliidumise“ kõrgperioodil, vastuolud rahva suurte hulkade ja haritlaskonna mõtteviisi vahel olid äärmiselt suured, kui rahvas enam ei mõistnud ega usaldanud ka haritlaskonna parimaid ja õilsamaid seisukohti. Eraldumine oli liiga kaugemale läinud, lõhe suureks paisunud, vastastikune usaldus kadunud.

Kuid just sääraстал rasketel, ühiskondlikule arengule otse saatuslikkudel ajajärkudel peaks haritlaskond suutma näidata rahulikumaid ja õigemaid olukorrast väljapääsu võimalusi.

5) Viimase paari aasta kestel on ka akadeemilistes ringkondades hakatud tunnustama vajadust — töötada kaasa rahva ühiskondliku arengu suunamisele. Pääle eelkirjeldatud raskuste, mis selle mõtte teostamist takistavad, on raskuseks ka meie

akadeemilise haritlaskonna seesmised nõrkused ja vastuolud, tema noorus ja tõeliselt demokraatliku seesmise kasvatus puudumine, mis ei võimalda meie haritlaskonnal olla rahva kasvatajaks.

Meie akadeemilise haritlaskonna isiklik koosseis ei ole veel kujunenud sääraseks, et ta ka juhul, kui ta olekski veendunud tarbes — töötada kaasa rahva ühiskondliku kasvatusete suunamisele, suudaks seda teha kuigi hästi. Akadeemiline haritlaskond Eestis on selleks veel liiga noor (Vrd. J. Kangur: „Meie haritlaskonna probleeme“, ajakiri „Tänapäev“ nr. 11 — 1937, lk. 341—342), seesmiselt kujunemata ja tulvil vastuolusid. Näib, et meie haritlaskond on ärkamisajal ja enne maailmasõda hoogsa, elurõõmsa lapsepõlve arengijärgu juba üle elanud. Siis tunti, et kuulutakse samasse rahvasse, millest oldi võrsunud, siis peeti enda seesmiseks kohuseks elada kaasa rahva muredele ja rõõmudele, siis käidi isegi küllades ja töölistonnas kõnelemas, võeti osa suurematest massiüritustest jne.

Ak. haritlaskonnas on küllaltki neid, kes ülikooli õpingutele

ei ole mitte asunud oma seesmisest hariduse omandamise tarbest, vaid päämiselt aetuna soovist — kasutada formaalset haridust isikliku karjääri otstarbel. Kuigi meil tung kesk- ja kõrgematesse õppeasutustesse on õige suur, ei õigusta see meid ometi veel kõnelema suurest „näljast hariduse järele“. Pigem on see küll „nälj diplomite kaudu paremate kohtade järele“ selleks, et hiljem rahvast eralduda ja tema muresid ja rõõme hiljem enam mitte tunda. Säärastel eesmärkidel kõrgema õppeasutuse lõpetanud ei saa nimetada tõeliseks, seesmiselt arenenud haritlaseks, „rahva paremaks pojaks“, vaid ainult — karjääri-haritlaseks.

Kuidas tung karjääri-hariduse suunas on levinud, sellest võib näiteid tuua ka meie algkooli õpetajaskonnast. Kuigi õpetajad, suuremal määral kui ükski teine ühiskondlik rühmitus on aidanud kaasa rahva laiemate hulkade kasvatustöö suunamiselgi, ei saa ometi silmi kinni pigistada õpetajaskonnas peituvate ebatervete nähtuste ees. Leidub kaunis koguke neid algkooliõpetajaid, kes pedagoogilisest täienduskursusist osavõttu peavad endale üle-aruseks koormaks, kelle raamaturiivil on vähe leida kasvatusteaduslikku kirjandust, väljaarvatud võib olla ainult ministeeriumi poolt kohuslikult saadetava „Eesti Kooli“ viimane lahtilõikamata number. Kuid sama õpetaja tuubib hoolega õigusteadust tuhmunud kirjaga konspektidest! On's see tõesti haridusejanu, kui endatäiendamisest oma erialal ei hoolita, kuid ometi püütakse saavutada ülikooli diplomit? Harva saab neist, kes ülikooli-hariduse on omandanud kas ainult vanemate soovil või igatsusest parema koha järele, rahva arengut suunaja ja edasiviiv haritlane. Pigem saab tast küll oma eriala enam-vähem rahuldavalt tundev haritlane-käsitööline, kes teeb ainult seda, mida tema kutse talt hädapärast nõuab.

Karjääri-haritlaste kõrval võime leida meie akadeemilises peres ka isikuid, kes on andunud õpinguile täie tõsidusega, kes esmajoones on huvitatud õpitavast ainest, kuid selle kõrval on veendunud tarbest — rakendada meie ühiskonda edasiviivale tegevusele. Meil on tekkinud nooremate teadlaste kaader, kellest võime kõik olla uhked.

Suur osa neist, kes on küll sisuliselt huvitatud oma akadeemilisest erialast ja ülikooli lõpetamise järele asuvad teenistuskohadele, moodustades hää eriteadlaste kaadri, on aga kas niivõrd huvitatud ainult oma erialast, et neil mahtigi ei jää enda ümber

jälgida ühiskondliku elu arengut, või ei soovi nad tahtlikult tegelda nn. „lihtrahvaga“ ja tema muredega.

Järgmiseks suuremaks takistuseks, mis ei lase akadeemilisel haritlaskonnal tõusta rahva ühiskondliku arengu suunaja ossa, on — seesmise vaimse, eetilise kasvatuse puudumine akadeemilises haritlaskonnas endas. Ei põigata tagasi vastastikuse paljastamise, sõimu, kuulujutu levitamise ja intrigeerimise eest. Iseloomustav on seegi, et akad. haritlaskonnal, eriti ülikooli ümber koondunuil, on endi hulgas autoriteetselt kõigi poolt lugupeetavaid isikuid vähe.

Seesugune käsitus, lähtumine ad hominem, pole omane tõeliselt demokraatlikult mõtlevaile ja tegutsevaile inimesile! Kui meiegi ühiskonnas ohtralt tarvitati sääraseid demagoogilisi, isikut alandada püüdvaid võtteid, siis oli ju see üheks meie demokraatia suuremaks nõrkuseks. Seni, kuni ka akadeemiliste haritlaste kõrgemates tippudes ei ole tekkinud häid, mõjuvaid eeskujusid anda suutvaid autoriteete, on ta veel liiga nõrk selleks, et etendada juhtivat osa rahva ühiskondliku kasvatuse suunamisel paremusele.

Sama vähe, nagu on häid eeskujusid akad. haritlaste tippude hulgas, on neid ka üliõpilaskonnas. Samasugune intrigeerimine, tühjade juttude levitamine ja üksteise mahategemine valitseb ka siin ja osalt veelgi suurem üliõpilasorganisatsioonide vahelise vastastikuse vaenu tõttu. Need pahed kantakse laiali ülikooli lõpetanute poolt ka üle riigi teistesse linnadesse, alevitesse ja alevikudesse.

6) Eeldused rahva ja akad. haritlaskonna vahelise koostöö tekkimiseks peaksid kujunema juba üliõpilaskonnas. Üliõpilasorganisatsioonid peaksid valmistama ette oma liikmeid ka ühiskondlikule tegevusele, kujundama neist kindla ideoloogiaga, demokraatlikult mõtlevaid ja toimivaid ühiskonna liikmeid, kes hiljem oskaksid leida teed, kuidas pääseda rahvale ligemale ja kuidas rahva hüvangule kaasa mõjuda.¹⁾

Et meil noorem akadeemiline haritlaskond üldse ei tunne rahvahulgas töötamise traditsiooni ja vanem põlvki need unustanud on, vähemalt neist kuigi sageli ei kõnele, siis ongi paljud tulnud arvamisele, et ega ikka akad. haritlaskond, ei üliõpilased

¹⁾ Üliõpilasorg-e üksikasjalikumalt käsitlev osa on siin kärbitud. Toim.

ega vilistlased saagi sel alal midagi ära teha. Öeldakse, et see pidavatki nii olema, et haritlaskond ei saavatki juhtida kaasaegse ühiskondliku elu kujunemist. Tuuakse näiteid Itaaliast ja Saksamaalt, kus ju rahva kõrgematki juhid ei tulnud mitte haritlaskonna eliidist, vaid vähese kooliharidusega isikute seast.

Säärane eneseväärtuse alahindamise meeoleolu ei tohiks küll olla põhjendatav. Geneetilisel teel altpoolt tekkinud fašistlikkudele rahvajuhitidele võib küllaltki rohkearvuliselt kõrvutada rahva paremikke kuuluvaid, demokraatlikke ühiskondlikke ideaale taotlevaid juhte näit. Inglismaalt, Skandinaaviast, Tšehhoslovakiast ja mujalt. Maades, kus haritlaskond on pidanud tihedat sidet rahvaga, sammudes kaasa rahva ühiskondlikes eluavalduis, on ta suutunud aidata kaasa ühiskondlikkude katastroofide vältimiseks ja on võitnud kõigi kihtide usalduse.

Kui rahva ühiskondlik kasvatus iseenesest toimuks elu edasi viivas ja üldist ühiskondlikku arengut paremusele juhtivas suunas, siis ei oleks tarvet soovida rahva paremate päade — akadeemiliste haritlaste — osavõttu rahva ühiskondliku kasvatus mõjutamisest. Kuid siin olemegi küsimuse raskuspunkti ees: mida tugevam on akadeemilise haritlaskonna eraldumine rahvast, mida kaugemale jäävad mõtlevad pääd ühiskondliku arengu suunamisest, seda kiiremini pääsevad mõjule ühiskondliku elu juhtimisel vulgaarsed tendentsid, massidest endist arenenud voolud ja altpoolt tõusnud juhid, kes haaravad endi kätte kogu ühiskondliku elu juhtimise ja hiljem dikteerivad haritlastele nende teotsemisuunad, ulatuse ja sisu. Nii mitmeski riigis on haritlaskonna eraldumine rahvast juba põhjustanud sääraseid nähteid.

Seevastu aga neid maid, kus teadlikult on otsitud ja ka leitud teid, kuidas ühelt poolt teaduste saavutusi rahvahulkadesse viia ja teiselt poolt — kuidas haritlaskonda rahvale lähendada sel määral, et haritlaskonna ja rahva vahel valitseks usalduslik vahekord ja selleks, et haritlaskonna kaudu suunata rahva ühiskondlikku kasvatust, tuntakse praegu demokraatia tugevaimate kindlustena. Need on Inglismaa, Holland, Skandinaavia riigid, koos Soome ja Tšehhoslovakkia.

Demokraatia tuleviku huvides oleme küll õigustatud nõudma, et meie haritlaskond leiaks tee rahvale lähenemiseks ja töötaks kaasa niihästi otseselt rahvahariduse tõstmiseks kui ka selle kaudu kogu meie ühiskonna arengu eduks.

Missuguseid eeskujusid saame sel alal teistelt maadelt? Kuidas toimub mujal koostöö akad. haritlaste ja rahva vahel? Sellest mõningaid näiteid.

Tšehhoslovakias toimib Masaryk'i Rahvahariduse Sihtasutis (Masarykav Lydovychonu Ustav), mis osalt vastab meie Haridusliidule, kuid ühendab endas ka raamatukogunduse-, rändteatri-, nukuteatri-, kultuurfilmi-, rändkunstinäituste-, populaarteaduslike loengute korraldamise jm. keskused, peamiselt akadeemiliste ringkondade poolt ellu kutsutud haridusettevõtted, kus teadusliku hoolsusega uuritakse vabaharidustöö olukordi, võimalusi ja meetodeid ning kasutatakse kõiki moodsa sotsiaalpedagoogika jt. teaduste kogemusi selleks, et kultuurivarasid — peamiselt akadeemilise haritlaskonna abil — rahva hulka viia ja muuta tšehhoslovakke kõrgekulturseiks inimesiks (vt. brošüür „Das Masaryk Volksbildungs Institut“). Et sel tööil on häid tulemusi olnud, tõendab Tšehhoslovakkia üldine kõrge kultuuritase, säälse rahva elav huvi vaimsete küsimuste vastu ja ühtlane kiindumus demokraatia ideaalidesse.

Šveitsi kohta jutustab prof. W. Wiget albumis „Mõtteid valmivast intelligentsist“ (lk. 169), kuidas säälseis üliõpilasühinguis alati korraldatakse vaidlusi aktuaal-poliitiliste küsimuste üle, tutvustatakse riigikodaniku kasvatusküsimustega ja kuidas ühingu tegevus väljaspoolegi on suunatud — raamatukoguseltsides ja klubides ettekannetega esinemise teel.

Inglise ülikoolide juures töötavad erilised osakonnad, „university extension“, mille ülesandeks on ette valmistada üht osa üliõpilasi teaduste populariseerijaiks, rahva kasvatustöö organiseerijaiks. Ülikoolid ise saadavad omi õppejõude, kes ametisse palgatud just sääraseks ülesandeks, linnadesse ja alevitese, kus nad siis organiseerivad rahva haridustööd õpiringide, kursuste, loengute, raamatukogude jm. kaudu (vt. „Areng“ nr. 1/2 — 1935, J. Rummo: „Vabaharidustöö meie üldises haridussüsteemis“).

Rootsis juba mitu aastat tegutseb selts „Studenten och Arbetare“ (Üliõpilased ja töölised), mis asutati noorte idealistide algatusel sillaks haritud klassi ja suurearvulise kehaliselt töötava rahvakihhi vahele (vt. prof. T. H. Kjellin: „Mõtteid valmivast intelligentsist“, lk. 143).

Ka Rootsi mõjuv õpiringide liikumine ja populaarteaduslike loengute korraldamise keskus on akadeemiliste ringkondade

algatatud. Viimane võimaldab igal pisemalgi külal ja alevil, Lõuna-Skåne rannikust kuni Lapimaa sügavusteni, kuulda kui mitte rohkem, siis vähemalt ühe loengu igal talvekuul oma ala parimalt eriteadlaselt. Ja populaarteaduslike loengute kaudu puutuvad akadeemilised ringkonnad Rootsisis aasta kestel kokku umbes 1 milj. isikuga, kellele oma teadmisi jagatakse ja kes ka hiljem ise jälgivad sümpaatiaga akad. ringkondade püüdlusi.

Soomes on kaasajalgi üliõpilaste tööpõlluks endiselt jäänud rahva haridusseltsid, kuigi nad sääl mitte enam pole juhtivaiks, siis ometi kaastöötajaks rahva vaimliste harrastuste tõstmisel (A. Anni, op. cit., lk. 91).

Miks peaksime meie olema pimedad teiste demokraatlike maade kaunite kogemuste ees? Me ei saa täpselt matkida ühtki võõrast eeskujut, aga arendagem siis välja omad teed akadeemiliste haritlaste ja rahvahulkade vahel silla leidmiseks!

*

Kuigi oleme pidanud konstateerima akadeemilise haritlaskonna valdava enamiku kõrvalejäämist üldisest rahvakultuuri-tööst, ei tarvitse me veel olla sugugi pessimistlikul arvamisel meie üldise rahvakultuuri arengu suhtes edu suunas. Meie 6-klassise algkooli tööviljad, meie püüdlikkude uuenduspedagoogide pingutuste saavutused hakkavad nüüd juba vilja kandma. Need noored algkoolilõpetajad, kes hiljem veel omandavad vajalist enesearendamise indu õpiringides, noorsooühingutes, maanoorteringides ja teistes enesearenduslikes koondisid, hakkavad juba moodustama uut haritlaskonda. Juba kaebavad, teisel ka rõõmustavad mõnikord ajalehedki, et „külal juhivad algkooliharidusega maapoiss“ ja surub kõrvale gümnaasiumi- ja ülikooli-lõpetanudki.

Meie seltskondlik vabaharidustöö ei ole ju ka veel kuigi väljakujunenud, siingi tuntakse puudust akadeemilisest teadlikkusest, kuid meie 200 õpiringi on ometi viinud küpseva noorsooni hulga teadmisi, vaimseid väärtusi; teine 200 maanoorteringi on jaganud põllumeeste-noortele vajalisi praktilisi oskusi ja vilumusi — teostada sihikindlust ka kutsetöös ja kolmas 200 ÜENÜ osakonda on jaganud noortele vilumust seltskondlikuks tööks ja avalikuks esinemiseks. Kõik need kolm noorte enesearendamise moodust täiendavad üksteist ja igäüks neist eraldi sisaldab nii intellektuaalseid, praktilisi kui ka seltskondlikke teadmisi ja oskusi. Liidame eel-

mainitud ringides tegutsejaile need noorte hulgad, kes töötavad vaiksete enesearendajatena raamatukogu kasutajatena, rahvaülikooli loengute kuulajatena jne., siis tõuseb meie uue haritlaskonna arv kaunis suureks.

Ja see kõik on toonud murrangu meie noorsoo mentaliteeti. Olgugi, et ühelt poolt end küll pääle surub kaasaja moodne tsivilisatsioon oma pahedega ja kultuuritegurite tehniseerumisega, pinnapäalistades nii vanade kui noorte ellusuhtumist, võime ometi märkida, et nurgeline kartlik, hallides maarõivastes esinev külapoisitüüp, kes võõraste ees nurka tõmbus ega julenud suudki avada, on nüüd asendunud elurõõmsa julgepilgulise painduva, korralikult rõivastatud noormehega, kes ei häbene linlast ega kohmetu ülikooli lõpetanud haritlasegi ees.

Hoopis selle vastu! Ta on õppinud oma enesearendamisringis õiget hariduse mõistet ja teab, et diplom ei tee veel kedagi haritlaseks, vaid ainult eriteadlaseks. Ta teab, et avara silmaringiga, elunähteid mõista suutev kõlbeliselt eeskujulik algharidusega isik võib olla palju parem haritlane kui mõni kitsarinnaline, ainult oma eriala tundev, avalikkuse ees üleolevalt käituv akadeemik.

Väljastpoolt koole võrsuva uue haritlaskonna tekkimine on üldise rahvakultuuri tõusu seisukohalt kõigiti tervitatav ja soovitatav. Aga — kui selle areng toimub lahus akad. haritlaskonna arengust, kui need kaks haritlaskonda kaotavad kontakti, ei mõista ega tunne üksteist, siis peame selles küll nägema kurba arengufaasi, mida peame püüdma tõkestada.

Peame ometi tunnustama, et akadeemilises haritlaskonnas peitub meie suur jõudude reserv. See tuleb äratada latentsusest! Demokraatia tugevdamisenigi, mida ju kaasajal otse tungivalt vajame, jõuame kõige kiiremini ja mõjuvamalt ainult sel teel, kui tõstame laiade hulkade üldist kultuuritaset ja loome usaldatava koostöö kõigi mõtleivate ringkondade vahele. Prof. J. Mägiste hüüdis a. 1923: „Seesmine kultuuriline ehitustöö ... nõuab, ... kõigepäält ... inertsiliselt nüüd edasikestva seesmisest kultuuritööst loobumise traditsioonide murdmist, ajakohase rahvaharitlase tüübi avastamist“ („Eesti seesmine ülesehitamine ja meie vilistlaskond“ koguteoses „Mõtteid valmivast intelligentsist“, lk. 76).

Tolle hüüu vastukaja ei ole olnud kuigi tugev. Peaksime seda aga veelgi tugevamini kordama nüüd, 15 aastat hiljem.

AARNE HUUSKONEN

Kodanikukasvatuse küsimusi

1.

Kohe alguses tahan tähendada, et puudutan omas ettekandes küsimusi mitte ainult kodanikukasvatuse, vaid ka kodanikuõpetuse alalt, sest minu meelest need kaks asja kuuluvad ligilähedalt ühte. Võib-olla on omal kohal heita lühike pilk selle aine ajaloosse. Muinas-Kreekas oli kodanikukasvatuse ülesandeks noorte arendamine sõnakuulelikeks ja ohverduvaiks isamaa-kodanikeks. Roomas oli pääasjaks riigiõpetuse õpetamine ja riigi avaliku elu vormide elav näitlikustamine. Locke'i meelest oli kodanikukasvatuse aluseks usulis-kõlbeline kasvatus. Francke asutistes Halles tutvustati omal ajal õpilasi muu seas ajalehe õige kasutamisega, mille abil loodeti arendada võivat õigeid ühiskonnaliikmeid. 17. sajandi lõpupoolel hakati nõudma kõigile, mitte ainult riigimeestele, riigi- ja majandusteaduse ja tulundusõpetuse andmist.

Filantropistid (näiteks Basedow) pidasid tähtsaks isamaaliste pidude korraldamist noorsoole, nad moodustasid õppeasutistesse väikesi koolrüke, erilisi ühinguid ametimeestega jm. Prantsuse revolutsioon andis tõuke selle ala edasiarendamiseks, ilmus muu seas palju kodanikuõpetust käsitlevaid teoseid; nii sakslane Jahn nõudis umbes 130 a. tagasi, et kõigilt kodanikuõiguse omajailt tuleks nõuda erilise kodanikueksami õiendamist. Tema meelest on kodanikuõiguse omamine rippuv kodanikukompetentsusest. Valgustusaeg, nagu osalt hilisemgi aeg, on otsustanud kodanikukasvatuse küsimuse esijoonel intellekti seisukohalt. Ometi nüüd ollakse pedagoogiliselt ringides üksmeelsed selles, et kodanikukasvatuse pärisülesandeks ei tohi olla mäluteadmised riiklikest ja majanduslikest asjust, niisamuti kasutatud rahvuslikud tunded ja isamaaline fantaseerimine, vaid selge ja tugevajõuline tahtmine ja tegutsemine riigi hääks.

Aga kuidas kodanikukasvatus on praktiliselt teostatav koolis? Selles suhtes lähevad arvamised ja ettepanekud üksteisest lahku, koguni üsna suurel määral. Kõigepäält osa pedagooge peab tähtsaimaks ja vältimatuks abinõuks kogu koolitegevuse ja koolielu

moodustamist selliseks, et see mõjuks kasvatavalt ühiskondlikus ja riiklikus vaimus. Neist teised pedagoogid, nagu Kerschensteiner, panevad päärõhku ühiskondlikule tegevusele koolis; teised taas, nagu Foerster, isetegevuslikule koolikorraldusele, kuna taas teised — ennekõike uusimate töökoolivormide, nimelt sotsiaalse ja produktiivse kooli pooldajad — rõhutavad neid mõlemaid abinõusid üheväärilistena. Kerschensteiner ja eriti Foerster nõuavad koolielu korralduse kõrval süvendavat eetika õpetamist.

Teiseks kohatakse kasvatajaid, kes nõuavad kodanikukasvatuse teostamist ühenduses kõikide kooliainetega, nii et kodanikukasvatuse-aated tungiksid kõikide ainete õpetamisse. Seega kodanikuõpetuse õpetamine ja kodanikukasvatus ühinevad poliitiliseks propedeutikaks. Sellesse suunda on kaldunud Preisi kooliuuendus 1920. a. paiku.

Kolmandaks pooldavad paljud pedagoogid kodanikuõpetuse õpetamist ühenduses mõne teise teatud õppeaine, ennekõike ajaloo või maateaduse õpetamisega, nagu see on olnud meil Soome keskkoolides ja üldiselt Saksamaal kuni viimaste aegadeeni. Sel viisil päriskodanikukasvatuse osa, ühenduses usuõpetusega, on jäänud eetiliste õpetuste hulka.

Neljandaks nõutakse koolide õppekavasse eriliste õppetundide mahutamist ühiskondliku ja riikliku kasvatuse tarvis, mida ometi paljud peavad otstarbekohasemaks ühendada eetika õpetamisega erilistel õppetundidel. Lõpuks on tarvilik tähendada, et paljud pedagoogid soovivad ühendada enamiku neist menetlusviisidest.

Kui mõtleme kodanikuõpetuse asendile näit. algkoolis ja selle täiendusklassides, siis tuleb möönda selle õppeaine tähtsuse jätkuvat kasvamist viimastel aegadel. See johtub nii ühiskondlik-riiklikest kui ka pedagoogilisist põhjustest. Vaadeldes tänapäeva riike, eriti noori riike, mis on sündinud maailmasõja järel, saame hõlpsasti seesuguse käsituse, et neis tuleb kodanikukasvatust kõigi võtetega tõhustada. Väikeste rahvaste liikmeid tuleb kasvatada üksmeelseiks; peaks levima üksteisest arusaamise ja sobivuse mentaliteeti laiemasse rahvakihtidesse. Eriti demokraatlik valitusvorm nõuab rahvalt õige palju. Nii keegi Inglise riigimees ütlebki: „Vabaduse hind on igavene valvelolek. Parlamendi mõju ega tervist suuda säilitada mingisugused kramplikud pingutused üldiste valimiste ajal, kordugu need tihedamini või harvemini. Aktiivne, päev-päevalt elav huvi rahvuslike küsimuste vastu, mitte

ainult harvade poliitikute, vaid hääletajate suurte hulkade seisukohalt, see just on demokraatliku valitsemisviisi elujõud, ilma milleta demokraatia laostub ja sureb. Mingi valitsusvorm ei nõua enam tavaliselt kodanikult kui Briti valitsusvormi taoline parlamentlik valitsus“.

2.

Viimastel aegadel on kooli vastutus märgatavalt kasvanud, mis johtub sellest, et kodude vastutus ja kasvatamõju on vähenenud. Kodanikukasvatus sõna laiemas tähenduses on saanud üha tähtsamaks. Kui aastate eest pandi päärõhk majanduslikele küsimustele, siis nüüd nõutakse tähelepanu suunamist kasvatus- ja haridusküsimustele. On öeldud, et vabaaja õieti kasutamise suunitlus on demokraatia tähtsaim tuleviku ülesanne. Meil ei tule arendada noori mitte ainult häädeks kodanikeks oma erikutsumuse, oma eriala tarvis, vaid neid tuleb kasvatada elama hästi ja korralikult ka muul ajal, mitte ainult tööajal. Selles on nüüd kõigis riikides suur ülesanne vastutavaile ametikandjaile, kuna vabaaja pikenemise puhul ähvardavad mitmesugused ohud inimkonna vaimset ja kõlbelist olundit. Elu on omalt laadilt mitmekesisitunud; on tulnud uusi vastuolusid: noorte vabanemisest ja võrdlemisi varakult teostuvast majanduslikust iseseisvumisest, koduelu laialivalgumisest, noorsoo tõmbumisest mõnedes riikides ju varakult riiklikku ellu, koduümbruse kaitseva jõu vähenemisest (eriti linnades ja rahvarikkais kogukondades on selline olukord), elu mehhaniseerumisest jne.

Kõige selle tõttu tuleb meil katsuda selgitada, mida erilisel vajab ja tarvitseb nüüdne õpilaspõlv. Ennevanasti näit. Ameerika Ühendriikides õpetati põhiseadusi noorile õige täpselt, justkui rahva poliitilist katekismust, aga sellega tehti kogu asjale karuteene. Kodanikuõpetus on tihti olnud otse hirmuäratavalt materjalirohke. Miks väsitab kool kõigi seesuguste kuivade üksikasjade mitmekesisusega? Selline üksikseikade õpetamine ei kuulu koolile, eriti algkoolile, see viib tingimata liigkoormusele, mis hävitab vaimustuse asja vastu. Just see tänapäeva riigi poliitika, administratsiooni, majanduse, tulumaksuameti ja kohtukorralduse tehniliste üksikküsimuste määratu paljus on see, mis peletab noored inimesed agarast tegutsemisest riiklikkude küsimustega. Kodanikuõpetusel ei tule iga-

veseks küllastada õpilasi riigi struktuuri üksikseikade käsitlemisega, vaid vastupidi: meie ülesandeks on temale meeltülendavate ja äratavate vaatekohtade kaudu meeldivaks teha hilisem isiklik lisaõppus. — Võimegi sellega lühidalt öelda, et kodanikuõpetuse õpetamise ülesandeks on: teadmiste jagamine, kodanikumeelsuse kasvatamine ja tulevase kodaniku sisseharjutamine kodanikuülesannetes.

Järgnevas esitan mõningaid vaatekohti sellelt alalt, mis minu meelest tuleks võtta arvesse selle aine käsitlel. Kuna tundide arv, õpilasaines jm. on erisugused, siis tuleb anda õpetajale vabadus rakendada kodanikuõpetust oma kaalutluste kohaselt. Sõltudes ka õpetaja oma harrastusist ja ainete laadist võib ta seesuguseid küsimusi kui vald, kirik, karskusküsimus jne. esitada laiaulatuslikumalt muist, niisamuti võib ta teha ajaloolisi lühivaateid sobivais kohtades. Selles suhtes tuleb ometigi olla ettevaatlik, sest tuleb meeles pidada ja arvesse võtta selle-ealise noorsoo psühholoogilisi tingimusi. Aine mõjuvusele vaadates ongi vastupidiselt tihti püütud otseselt koondada kodanikuteaduse õppeainet, sest on parem ikka õpetada vähem, aga seda paremini see omandada.

Sellised küsimused, nagu noorte ja perekonna suhted ühiskonnale, on paljuandvad ja meelepärased eluõpetuse seisukohalt vaadates, mida seega võib esitada tavaliselt laiemalt, kui ei ole erilisi eluõpetuse või usuõpetuse tunde varutud õppekavas¹⁾. Majandusellu puutuvad seigad saavad teatavasti kohalikest oludest tingitult erilise värvingu põllumajandus- või tööstuspiirkonnas; selleski võib tarbe korral laiendada või koondada materjali. Töötõega ja ühiskonna vahelisi suhteid selgitades on õpetajal võimalus esitada asju erapooletult, objektiivselt, et noored saaksid vastukaaluks aja poliitilistele nähtustele ka erapooletuid teadmisi ja arvustust. See kõik nõuab loomulikult erapooletust ja küsimuste õiglast hindamist, sest muidu õpetus ei mõju.

Vald ja kihelkond (kogudus) on selliseid kohti kodanikuõpetuse õpetamises, mis on palju lähemal kui riik. Isikul tuleb nimelt igal sammul tegelda vallaomavalitsuse küsimustega, seega on õpetamiseski selleks küllalt liitekohti.

¹⁾ Eestis ju on varutud 1 nädalatund nn. klassijuhataja-tunnile, kus arutellakse osalt ka seesuguseid küsimusi.

Riigi alasse kuuluvaid küsimusi on võrratult rohkesti selle aine õpperaamatuis. Mitmel maal on tähele pandud, et neid seiku ei tohi esitada liialt laialt, kuna täienduskooli-ealisile noorile on mitmed riiklikud küsimused veel liiga kaugel ja võõrad. Nii näiteks Rootsis on rõhutatud märgatavalt seda seika ja on nõutud muutust. Päätähelepanu siin tuleb kinnitada sellele, et õpilasi õpetatakse tarvitama selliseid allikaid, kust nad võivad hiljem saada tarvilikke teadmisi. Nii on noortel kindlasti raske õppida, missuguseid erilisi ametkondi või asutisi kuulub mingi ministeeriumi alluvusse, aga minu meelest piisab, kui nad saavad ainult mõningaid teadmisi sellelt alalt. Mis puutub eriliselt Soome oludesse, siis on kindlasti põhjust pöörata tõsisemat tähelepanu kohtukorraldusele, korraarmastusele, kuritegevuse suurele levimisele ja maakaitsele. Kolm esimest kuuluvad lähedalt ühte, sest näit. kuritegevuse sagedus meil on säärane, et kindlasti vajaksime selle vastu otsest äratust meie rahva seas. Meil on saavutatud palju majandus- ja kultuurelu aladel, aga kuritegevuse hädaoht ootab veel lahendust. Selles suhtes me kuulume statistika järgi Ida- ja Lõuna-Euroopa barbaarsemate rahvaste hulka ¹⁾. Me oleme igal viisil tutvunud ja peatunud sel päris kahjulikul käsitusel, et meie rahvas olevat ükskord lõplikult ja paratamatult roimarlik. Seesugune nukraktegev mõte on eriti tänulikuks õhustikuks igale autoriteedi halvistamisele, korralagedusele, distsipliinitusele ja päriselt kuritegevusele. Me võime kõrvaldada kuritegevust toetavaid ja kasvatavaid eeldusi ja olusuhteid. Me võime tekitada võimsat meeolu kuritegevuse ja huligaansuse vastu. Eriliselt tuleb õpetajail katsuda varjul hoida noorsugu, sest see määrab, kas tulevate sugupõlvade ajal on riigis niisama palju kuritegevust kui nüüd. Meil puudub palju kommete ja loomusundide pehmust, aga sellepoolest võime kindlasti areneda paremuse suunas. Dr. V. V e r k k o on oma väärtuslikus uurimuses „Vägivallatarvitamise sõltuvus rahva iseloomust ja muist etnilisist tegureist“ selgitanud, kuidas näit. Ameerika soomlaste hulgas ümbruse mõjutusest tingituna ei ole enam niipalju kuritegevust teises sugupõlves kui esimese põlve ajal. See osutab siis, et soome rahvaaines on küllaltki are-

¹⁾ See on õige ka Eesti olude kohta: iga 10.000 el. kohta on Eestis 27,6, Iiris 2 vangi.

Toim.

nemis- ja edenemiskõlvuline, kui ta vaid saab sobiva ümbruse, tarvilikke kasvatuslikke juhatusi ja tegusid. Soomlaste iseloomu väärkõlg ja halb karakter ei tarvitse olla tingimata päritavaid omadusi.

Kui võrrelda eri maade õpperaamatuid ja nende arengut aastakümnete kestel, siis märkame neis arengut paremuse suunas. Esimestes „Kodanikuõpetustes“ on antud esijoones riiklikku ellu puutuvaid teadmisi, need on paksud „õpperaamatud“, millede tekst on raske, peaaegu täiskasvanute tarvis kirjutatud, ei ole pilte ega erilisi harjutus- ja tööülesandeid. Pärast on raamatuisse ilmunud pilte, ülesandeid, kirjanduse- ja õpikäikude viiteid, nende stiil on kujunenud elavamaks, noorile huviäratavaks, lehekülgede hulk on vähenenud jne. Nõnda on see paiguti väga igavaks peetud aine saanud sallitavaks, koguni on võinud muutuda huvitavaks, kui õpetaja on osanud kasutada õpiku antud vahendeile lisaks mõnesid muid tänapäeva pedagoogika toodud abinõusid ja uusi tööviise, ja ennekõike on ise täiesti omandanud selle nõudliku aine küllaldases ulatuses.

Nüüd võimegi siirduda vaatlema, kuidas peab parimini õpetama kodanikuõpetust ja kuidas see samas võidakse endisest enam muuta kodanikukasvatuseks. Aine ulatust vaadates rahuldume sel korral vaid kolme, vanast ajast tuntud põhimõtte esitamisega ja rõhutamisega: näitlikkuse-, koduümbruse- ja tegevuse-põhimõtte. Näitlikkuse kuuluksid piltide tarvitamine õpikus, klassitahvil, tööraamatuis, valgus- ja kinopiltide näitamine mitmeist selliseist asjadest, mida muidu on raske selgitada; ka raadio kuuluks siia. Varem on juba olnud kõnet sellest, kuidas kõige viimased selle ala õpikud on muutunud illustratsioonide poolest paremaks, kuigi selles suhtes võib-olla on veel paljugi teha. Õpilaste tööraamatuist esitame mõtteid hiljem, kui käsitleme tegevuse-põhimõtet. Filmi ja raadio kasutamine on mitmel maal alles algastmel, aga kitsasfilmi ja kooliraadio võtmine üha tõhusamale kasutamisele vahest aitavad edasi viia kodanikuõpetuse kui ka mõne muugi aine õpetamist.

Koduümbruse-põhimõtte on tähtis kodanikuõpetusegi alal. Seda ainet õpetades ei tule alata riigi ja selle otstarbe määritlusest, riigimajanduse korraldamisest ja muist raskeist küsimusist, mis jätavad noore külmaks ja tunduvad olevat kaugel tema personaalseist harrastusist. Maaoludes võib alata kodanikuõpetuse

õpetamist näit. lähedaloleva tuntud talu õiguslikest oludest, linnades ehk kaubaäri tegevusõigustest jne.¹⁾

Vähehaaval siirduakse vallaasjade juurde üldse (valla valitsus, vallavolikogu, valla majapidamine). Vallaasjadest siirduakse riigi esinduskogu jne. küsimustele. Nõnda kulgeb õpetus alt üles, õpilase vahetust kogemuspiirkonnast ühiskonnalelu laiemaile ja kõrgemaile astmeile. Õpilane tunneb kogu aja, et ta on selle ühiskonna liige ja ühiskonna edu on temagi edu. Isamaa-armastus ja kiindumus kehvasse maakamarasse, mida meie esiisad on palehigis põlluks üles harinud, see õhkugu õpetusest, nii et nooris sütiks harras huvi ühiskondlike ja riiklike küsimuste vastu. — Et kodanikuõpetuse tundides ei eksitaks liiga kaugeile ja võõraile aladele, selleks on mõnedes maades peatuma jäänud nn. orienteerumismeetodile. See orienteerumine riivab parlamendi erakondade iseloomu, ametivalikut, ühiskonna poolt organiseeritud haigete ravi, kiriklik-usulisi liikumisi, kohtukorraldust jne. (see olgu ainult näiteks). Kui käsitletakse kohtukorraldust, siis olgu teemaks „Päev jaoskonnakohtus“; kui käsitletakse kirikuadministratsiooni, siis olgu teemaks „Päev pastori-kantseleis“ jne. Siin on küsimuses ühiskonna kaardistamine lihtsal kujul, mil küsimusi võetakse sellelt seisukohalt, kui oldaks kuski oma kodukoha jaoskonnakohtus, pastori-kantseleis või mujal. See orienteerumisõpetus on tänapäeval kodanikuõpetuse tähtsaim ülesanne. Kodanikuõpetus on ühendav rõngas kooli ja selle elu vahel, kuhu noored pea astuvad. Mitmekülgseim kodulooline harrastus on viimaseil aastail süttinud üle kogu maakera. Kõikjal peegeldub armastus isamaa vastu nimelt kitsamas, koduloolises mõttes, kiindumus kodukoha saatuse, ajaloo, arengu vastu möödunud aastail ja kiindumuses koduümbruse kultuurilise ja majandusliku edenemise vastu. On asutatud kodukohamuuseume ja koduümbruse uurimist on elustatud. Õpilase kodukoha ja selle kasvatuslike tegurite tundmine on õpetajalegi tähtsamaid ülesandeid. See on temale otse eluküsimuseks. Selleks tuleks tal

---

¹⁾ Ka võidakse korraldada kogu õpetus õpiringi-põhimõtte järgi, mis tulgu teostamisele kohe kodanikuõpetuse õpetamise algupoolel. Õpiringis on eritoimkondi ja ametikandjaid. Kui noored saavad niiviisi kogemuste kapitali õpiringis, mõistavad nad hõlpsasti, et näit. vald on kui suur õpiring, see on paljude eri toimkondade ühine võrgustik.

võimaluste kohaselt tunda oma ümbrust: selle elatamisvahendeid, looduslikke tingimusi, kombeid jm. Nõnda saaks ta sobivaid teemasid keskusteluks mitmesugustel õppetundidel.

Tegevuse-põhimõtte piirkonda kuuluvad muu seas tööülesannete sooritamine, õpikäik ja õpilaste mitmekülgne tegevus õpiringides ja õpilaste omavalitsuses. Tööülesannete lahendamine võib teostuda kas individuaalselt või rühmiti. Individuaalülesandeid õpilased lahendavad tööjuhataste abil, missugust tööviisi Soomeski on viimaseil aastail viljeldud üsna rohkesti. Esitan siin väljavõtteid ühest õpilasile määratud kodanikuõpetuse tööraamatust, selle eessõnast, sest sellest selgub, misugune käsitus valitseb Soomes sellel alal.

„Kuna Soomeski vähehaaval hakatakse siirduma üha enam tööraamatusüsteemile, siis on seda rakendatud ka kodanikuõpetuse õpetamisse. Selleski aines, nagu mujalgi, tarvitsetakse eriliselt noorte isetegevust, et see raske aine saaks tuttavamaks ja selgemaks. Selles mõttes oleme valinud noortele jõukohasest teemastikust või neile võimalikult sobivaid mujalt võetud ülesandeid, milledest osa võib lahendada suuliselt, osa kirjalikult (kas üksi või rühmatööna). Sel puhul tuleb ometi meeles pidada, et parem on vastata korralikult (kuigi ainult mõnele küsimusele) kui halvasti ja ebatäpselt kõigile. Osa ülesandest oleme paigutanud materjaliks, milleks võiks aega varuda emakeele tundideski, osa oleme mõtelnud ettekandeks, mis tuleksid jagada õpilastele parajal ajal. Kodanikuõpetuse õpiku iga päätüki lõppu oleme paigutanud „sobivat lugemist“ ja õpikäikudeks kohaseid teemasid, mida õpetaja võib kasutada oma hääksarvamise järgi ka tööraamatuküsimusteks ettevalmistusi tehes. Ülesannete lahendus jääb sõltuvaks õpilaste harrastusest, tundide arvust jne. Tehtagu need kodu- või koolis, kuid neid tuleb ikka rakendada paikkonna olude järgi. Noored saadakse elule lähemale parimal viisil siis, kui lähtutakse kodustest oludest: kodust ja koduümbrusest. Ülesannete õiendamine eeldab ka teatava, kuigi üsna väikesegi käsiraamatu kogu olemasolu. Kohase kirjanduse abil on õpilane suuteline selgust saama õige mitmeist küsimusist. Ülesannete kirjalik lahendamine arendab mõtete kirjalikult esitamise võimet, mis on väga tähtis oskus. Teatavasti tarvitsetakse kiindumust ainesse, soovi edasi püüda, usku oma võimeisse ja jõusse.

Mäluteadmised on õigustatud ja soovitatavki, aga need ei ole üksi pää-eesmärgiks.“

Õpikäik ja noorte tegevus õpiringides ja õpilasühinguis juhivad meid teataval määral isetegevuse-põhimõtte piirkonnast ja kodanikuõpetuse õpetamise alalt kodanikukasvatuse keskseimaile küsimustele. Õpikäik ja õpiringitegevus liituvad väga lähedalt teineteisega, nii et nende käsitelugi võib sündida osalt rööbiti. Ühiskondlike õpikäiguobjekte on muide võrdlemisi rohkesti, kui me vaid kasutame kõiki soodsaid võimalusi. On olemas mitmesuguseid elatusvahendite alale kuuluvaid käigupaiku: tehaseid, äri- ja liiklemisasutisi, eeskujulikke väike- ja suurtalusid, kirikuid ja kalmistuid, ajaloolisi paiku ja mälestusmärke, vallavalitsusi, riiklikke asutisi, muuseume, näitusi jm. Eriti soovitatavaid paiku on sotsiaalmuuseumid, sest neis ju avaneb noorele kogu tänapäeva ühiskonna võimas ja mitmekesine sotsiaalne maailm.

Anglo-saksi maades on kodanikukasvatuse küsimus äratanud juba ammu suurt tähelepanu, mis vahest johtub osalt nende rahvaste praktilisest iseloomust. P.-A. Ühendriikides näit. on korraldatud kodanikumeelsuse arendamist järgmiste tegurite abil: iseloomukasvatus eluõpetuse tunnis, kooli- ja klassivaimu terveks kujundamine kolektiivse tegevuse teel, koolikoosolekud, mälestuspäevade pühitsemine, noorsoo-organisatsioonide toetamine ja side lastevanematega. Otsene harjutamine kodanikuülesannete täitmisele taas teostub valimistoimingute alal harjutamisega õpilaste omavalitsuses, kooliklubides ehk ringides. Neidsamu töövorme on võetud tarvitusele kogu maailmas, kohandades neid iga maa kohalike oludega. Viimasel ajal näit. Eestis on omistatud endisest enam tähelepanu muu seas noorsoo-organiseerimisele kooliajal, koguni väljaspool kooligi.

Olukord on olnud kaua aega nii, et lastel ja täiskasvanuil on olnud omad mänguseltsid ja ühingud, kus neil on võimalus oma sotsiaalse vaistu rahuldamiseks ja arendamiseks, aga seevastu nooril on üldiselt puudunud selleks võimalusi. Soomes on kasvatus- ja kultuurorganisatsioonides iseseisvuse ajal küpsenumate noorte tarvis kujunenud nn. õpiringi tegevus mitmesuguseil aladel. Hiljem on seda hakatud rakendama ka varasema noorsoo tööaladele, ka koolides. Õpiringi tegevus on seepoolest eriline, et selles ühtuvad väga mitmesugused küsimused ja harrastused. See-

tõttu kogu sõnagi „õpiring“ on saanud mitu eritähendust. Ühed nimetavad õpiringi tunniks tavalist tundi, mil on harjutatud näit. vallavolikogu istungit. Tavalisesti alles siis, kui näit. mingi täienduskooli õpilased liituvad vabatahtlikult või kooli õppekava raamides võimlemise, kirjanduse, näitekunsti või muu harrastamiseks, nad moodustavad õpiringi. Niisamuti võidakse noorte poolt korraldatud õpilasõhtut nimetada õ p i r i n g i - õ h t u k s. Möödunud paari aasta jooksul on eriti täienduskoolides levinud selline õpiringitegevus ja see on saanud üsna üldiseks. See on osutunud äratavaks ja vaimustavaks vahendiks seesuguse raskesti käsiteldava õppeaine õpetamisel murdeaalise noorsoo keskel. On ju selge, et kui korra eraorganisatsioonides, kus tihtigi ei ole küllaldaselt kvalifitseeritud juhimaterjali ega kohaseid tööruume, ometigi on selle töövormiga saadud noori püsivalt koos hoida mitmesuguseis ühinguis, siis kindlasti saavutatakse ka õpetajate keskel häid tulemusi, kui neile selgitatakse neid küsimusi. Tegevus õpiringides on suuris joonis võttes veel algastmel, kuigi õpiringiharrastus on võimsalt levinud üle kogu maa, ja see töötab hääd kogu meie täienduskooli arenemisele tulevikus. Et meie maa õpiringi- ja õpikäiguküsimustest Eesti õpetajaskonna ajalehis ja -kirjus on olnud kirjutusi, siis ma enam ei peatu selle juures.

Tahan viimaks lõpetada oma ettekande lühikese lisamärkusega. Keegi pedagoog on öelnud, et iga aeg tarvitseb isikuid, kel on algatusvõimet ja kes on valmis kandma koormat ja kandma seda sõbralikult, lahkesti ja vabatahtlikult, kes on valmis ohverdama tõe ja õige, püsivuse, lihtsuse ja ebaisekuse eest, kes on valmis teostama enam kui teised, tegemata sellest kõra. Sääraseid kodanikke sooviks kasvatada meigi õpetajaskond, kuid see pole hõlpus. Ameerika kveekerid, kel Ühendriikides on palju häid koole ja erilisi õppeasutisi, rõhutavad neis oma noorsoole muu seas: „Tublidus ilma teadmisteta on habras ja nõrk, teadmine ilma tubliduseta on ohtlik, kuid mõlemad üheskoos moodustavad õilsama loomuse ja panevad kindlaima aluse isiku elule inimese keskel.“

Kui me seda kõike peame meeles, siis kindlasti pääseme lähemale **korraliku kodaniku** ehk džentlmeni ideaalile, mis on meie pääeesmärgiks.

A. ELANGO

Õpilaste suhtumine ajalooõpetusele algkoolis¹⁾

Meie maailmatunnetuse kahest koordinaadist — ruumist ja ajast — avastab laps kõigepealt ruumi. Juba kõndimahakkamisega väikelapse-ea künnisel algab lapse maailmaavastuste lugu. Nüüd, millal ta võib omal jõul ja tahtmisel ühest paigast teise liikuda, võib ta oma uudishimu ja kogemustejanu rahuldada. Kõlab paradoksaalsena, kuid on siiski enamasti tõsi: lapse maailma avastamine algab harilikult köögist! Siin arenev mitmekesine tegevus köidab kõiki ta meeli: leek lainetab pliidi all, pada keeb aurates, pann säriseb, kõikjal lõhnab, on soe. Senikaua, kuni pööning, sahver ja kelder on uudiseks, veab vastupanematu kiusatus köigist ema keeldudest hoolimata sinna. Uudishimu seguneb hirmuga salapärase ees mingiks võikaks ja veetlevaks elevuseks, mis kihutab üha kaugematele avastusretkedele. Kui oma elumaja on „avastatud“, tuleb kord karjalauda, küüni, lähema kaupluse, kiriku, vallamaja jm. kätte, linnas aga otsitakse üles sadam, raudteejaam, salapärased varemed jne. Siin on tagant kihutamas suur nälg elamuste järele, mis hiljem surub noorte kätte seiklusjutud, reisikirjeldused, sõjaromaanid, kuni viimaks vapramad ise kihutavad läbi maade ja üle vete ikka uute avaruste poole²⁾.

Mida laps kogemuste teel tundma ei õpi, seda täiendab fantaasia. Tundmatute alade kohta loob laps mitmesuguseid muinasjutulaadilisi teooriaid, mis purunevad üksteise järele, mida enam laps tõelise maailmaga tutvub. Algul on tal isegi kelder ja pööning täis pahu vaime, hiljem taganevad need metsa ja metsa taha ning viimati leivad nad asu ainult veel maa sügavusis ja tundmatuis kaugusis.

Samasugusel teel avastab laps ka aja, mineviku. Mälestuste tekkimine võimaldab tal minevikku olevikust eraldada. Algul on

¹⁾ Peajooni Soome algkooliõpetajate edasiharimiskursusel Helsingis 4. jaan. 1938 peetud referaadist.

²⁾ Vt. A. Elango, Lapsepõlv ja iseloom. „Elav Teadus“ nr. 19, 1933.

ta ajaline raadius üsna väike — piirdub ainult mõne päevaga. Lapse esialgseks ajamõduks on mitte päevad, nädalad ega kuud, vaid sündmused, nagu lihtinimestel täiskasvanunagi. Küsimusele „millal see oli“ vastab ta näit. — „tulikahju aegu“, s. t. siis, kui naabruses oli tulikahju, või „siis, kui isa linna läks“ jne. 3—4-aastane laps ei tee sageli veel vahet „eile“ ja „homme“ vahel ja veel algkooli esimeses klassis leidub lapsi, kes ei oska õieti hinnata nädala või kuu pikkust.

Lapse, nagu metsinimesegi esimene ajalugu on müüdid ja muistendid. Tänu nendele on maalapsel sisseelamine oma rahva ajalukku kergem kui linnalapsel. Maal liigub rahva suus palju rohkem mitmesuguste kohtade ja kohalikkude sündmustega seotud muistendeid kui linnas. Ka teritab maa patriarhaalsem ümborus, kus lapsel on enam võimalusi jälgida aastaegade vaheldumist, taimede kasvu, tarbeasjade valmimist jne., ta ajaloolist meelt enam kui linnaelu. Linnas jääb mitte ainult ruumi, vaid ka aja mõiste lapsele võõramaks — toimub ju meie linnaelu peamiselt ainult oleviku ja tänapäeva moe tähe all. Selle tagajärjel on täiskasvanudki linlastel ajalooline meel nõrk, millega on ms. seletav mitmesuguste ajalugu, traditsioone ja nende mõju eitavate liikumiste levimine linnas. Saksa uurija dr. H. Voigts, kes on jälginud saksa tütarlaste huvi ajalooõpetuse vastu, on pannud tähele, et linnades, kus ajaloolised mälestused ja traditsioonid on elavamad, näit. Lübeckis, õpilaste huvi ajaloo vastu on suurem kui kiirestitekinud tööstuskeskustes.

Muistendite juurest järgmine samm edasi on üksikute ajalooliste episoodide ja eriti ajalooliste isikute tutvustamine lapsele nn. novellistlikul kujul. Laps tutvub sel teel küll üksikute põnevamate, dramaatilisemate sündmuste ja väljapaistvamate isikutega, kuid ta arusaamine ajaloolisest põhjuslikkusest ja arengust jääb ähmaseks. Siiski on väga küsitav, kas algkooliealine laps üldse on suuteline neist aru saama.

Huvitav on sellelt seisukohalt vaadelda andmeid, mis kogutud õpilaste huvi kohta õppeainete vastu. Eksperimentaalse pedagoogika üheks esimeseks uurimisalaks olid teatavasti õpilaste ideaalid ja huvid, mille kohta on trükitis ilmunud ulatuslikke arvestikulisi andmeid mitmel maal. Üks ulatuslikumaid uurimusi sel alal, rootslase G. Brandell'i „Skolbarns intressen“ (1913) näitab,

et Stokholmi, Norrköpingi ja Göteborgi algkoolides ajalugu oli poistel arvutamise ja võõrkeelte, tütarlastel käsitöö kõrval kõige meeldivamaks õppeaineks. Säärane resultaat on seletatav rootsi algkoolides valitseva lastepärase ajalooõpetamise meetodiga. Seevastu aga Saksamaal, kus rohkem rõhku pannakse aine süstematilisele käsitelule, langeb õpilaste huvi ajaloo vastu tunduvalt.

Mööduandvamate uurimuste tulemusi kokku võttes saame järgmise tabeli:

	Poisid (%)		Tütarl. (%)	
	+	—	+	—
Lobsien I ¹⁾	9,2		6,8	
Lobsien II ²⁾	13,3	2,8	8,8	3,8
Stern ³⁾	14,5	3,7	3,0	9,5
Wiederkehr ⁴⁾	10,2	3,6	5,6	4,8
Brandell I ⁵⁾	29	0,6	39,1	2,6
Brandell II ⁶⁾	17,4	1,1	21,2	1,1
Loukola ⁷⁾	20,6	1,1	28,4	2,8

Loukola andmetega enam-vähem ühel joonel on ka prof. A. Lilius'e uurimuse tulemused Soome laste kohta.

Neid andmeid tõlgitsedes kirjutab prof. A. Lilius:

„Antud juhul pole teadmisanu meeldivuse peamiseks eelduseks. Ajalooline arutelu valitseva tarbena kuulub küpsemasse ikka. Ei ole ka mõeldav, et kauged ajaloolised sündmused ärataksid lastes rohkem empiirilist huvi kui näit. loodusteaduslikud. Palju tõenäolisem on, et laste huvi ajaloo vastu on peaaesjalikult esteetilisest laadi, et see enne kõike põhjeneb soovile elada kaasa

¹⁾ M. Lobsien. Kinderideale. Zeitschr. f. päd. Psychol. V, 1903.

²⁾ M. Lobsien. Beliebtheit und Unbel. der Unterrichtsfächer. Päd. Mag. 361, 1909.

³⁾ W. Stern. Über Beliebtheit und Unbel. der Schulfächer. Zeitschr. f. päd. Psychol. VII, 1905.

⁴⁾ G. Wiederkehr. Statistische Unters. über d. Art u. d. Grad der Interesse bei Kinder der Volksschule. Neue Bahnen XIX, 1907/8.

⁵⁾ G. Brandelli uurimus Stokholmis.

⁶⁾ G. Brandelli uurimus Norrköpingis ja Göteborgis.

⁷⁾ L. Loukola. Lasten harrastuksesta eri oppiaineihin. 1919.

ajalooliste seiklustega. Lapsed naudivad ajalugu umbes samuti, nagu nad naudivad põnevat muinasjuttu, kusjuures siiski usk, et see muinasjutt on tõsi, suurendab tunduvalt mõju.“

Kui vaadelda põhjendusi, miks ajalugu õpilastele meeldib, siis näeme, et suurt osa etendab asjaolu, et põnevad ajaloolised sündmused vallandavad laste fantaasiat. See on nagu põnev romaan, mida elatakse kõige hingega kaasa ja mille sisu mõnikord isegi omavahelistesse mängudes üle kantakse. Kus aga ajalugu muutub nimele ja aastaarvude pähetuupimiseks, seal on ka huvil lõpp, nagu näitab H. Voigts Saksamaa keskkoolidest kogutud arvude najal.

Teatud pildi algkooliõpilaste suhtumisest ajaloosse saame ka Eestis 1931. a. kevadel korraldatud ajaloo testi põhjal¹⁾. Test korraldati mõni nädal enne õppeaasta lõppu 319 algkooli viimases, s. o. kuuendas klassis, kus õpivad enamikus 12—15 aasta vanused lapsed, või täpsemalt võttes:

11—12 a.	16%
12—13 a.	28%
13—14 a.	35%
14—15 a.	17%
15—16 a.	4% ²⁾

Testi täitis umb. 6000 õpilast, seega pooled meie algkoolide lõpuklasside õpilastest.

Test koosnes 150 küsimusest, mille abil taheti jõuda selgusele algkooli lõpetajate teadmistes ja võimetes ajaloolise kujutlusvõime, ajaloolise otsustus- ja arvustusvõime, ajaloolise orienteerumise, kausaalse sideme, daatumite, usu- ja kirikuelu, kunsti- ajaloo jm. kohta. Kuna test osutus natuke raskeks, oli õigete vastuste % keskmiselt väiksem kui oleks olnud normaalne, nimelt 47 (50 asemel).

Huvitav on vaadelda õigete vastuste % üksikute alade järgi, seejuures kummagi sugupoole juures eraldi:

¹⁾ G. Reial. Test uurimis- ja kontrollimisvahendina. 1933.

²⁾ Tuleb pidada silmas, et test korraldati koolikohustuse teostamise eesimesel aastal, mil algkooli lõpetanute vanus oli kõrgem praegusest.

	Poisid	Tüdrukud
Ajalooline kujutlusvõime (näit. kas on õige, et sfinks on kivikuju inimese keha ja lõvi peaga?)	26	24
Usu- ja kirikuelu (näit. eestikeelne piibel ilmus aastal . . . . (1739))	36	32
Daatumid	41	42
Ajaline orienteerumine (näit. kas on õige, et auriku leiutamine võimaldas Kolumbusel Ameerika avastamise?)	48	38
Sotsiaal- ja majanduselu	60	32
Ajalooline otsustus- ja arvustusvõime (näit. kas on õige, et esimesed terariistad valmistati terasest?)	57	32
Kaasaegsed sündmused	53	41
Kausaalne side	55	41
Kunstiala	47	49
Geograafiline orientatsioon	55	48
Kodanikuõpetus	57	49
Sõjad	63	39
Keskmiselt	52	42

Nagu näeme, on poisid tütarlastest 10% võrra ees, kuigi koolitunnistuste järgi pilt on vastupidine. Nähtavasti mõjustab tütarlaste koolihindeid nende usinus ja korralikkus, mis testi tulemustele vähem mõju avaldab. Kõige rohkem on tütarlapsed poistest taga sotsiaal- ja majanduselu (28), ajaloolise otsustus- ja arvustusvõime (25) ja sõdade (24) tundmises; ainukesed alad, kus tütarlapsed poistest on ees, on daatumid ja kunstiala. Neis erinevustes peegeldub selgesti poiste ja tütarlaste huvisuundade vahe kui ka see, mis ajaloos õpilastele üldse on kergem, mis raskem. Et sõjad eriti poistele meeldivad, see meid ei imesta, samuti mitte see, et poisid on kõige tugevamad kodanikuõpetuses ja sotsiaalning majanduselu tundmises.

Testi läbitöötamisel võrreldi ka õpilaste teadmisi kultuurajaloos ja poliitilises ajaloos. Selgus, et pole nimetamisväärset vahet: kultuurajaloos oli õigeid vastuseid 47%, poliitilises ajaloos 48%.

Küll oli aga ilmsesti näha, et abstraktse iseloomuga küsimuste vastamine valmistas raskusi; siin oli õigete vastuste % ainult 37 (üldine keskmine 47!). See asjaolu on ajalooõpetuse korraldamisel igatahes suure tähtsusega; ta näitab, et algkooli-

õpilaste arusaamine üldistest ajaloo seadustest ja ajaloolise arengu põhijoontest on piiratud.

Küsimustele üldise ajaloo alalt anti õigeid vastuseid 40%, küsimustele Eesti ajaloo alalt — 49% ja küsimustele kodanikuõpetuse alalt — 52%. Nähtavasti sisaldab kodanikuõpetus enam konkreetseid, elulähedasemaid küsimusi.

Mis puutub vahesse maa- ja linnalaste vahel, siis selgus testi najal, et linnalapsed oskavad paremini kultuur- ja maalapsed poliitilist ajalugu. Linnalastel on ajalooline kujutlusvõime, ajaline orientatsioonivõime ja arusaamine kunstiajaloost paremini arenenud, maalapsed teavad paremini daatumeid, usu- ja kirikuelu küsimusi ning saavad paremini hakkama geograafilise orientatsiooniga. Kodanikuõpetuses ja sõdasid puudutavates küsimustes on mõlemad ühetugevused. Mil määral need erinevused on seletatavad ümbruse erinevustega, mil määral õppeviiside vahega, on raske öelda. Kindel on, et maaõpetaja käsutuses pole kaugeltki nii rikkalikke kunstiesemete kogusid, ajaloolisi ehitisi, muuseume jm., kui linnaõpetajal. Tema, s. o. maaõpetaja, kaldub selle tagajärjel enam aastaarvude pähetuupimisele ja valitsejate suguvõsadega liialdamisele. Et usu- ja kirikuelu sündmused maalastele on tuttavamad, see meid ei üllata, teades, et usuelu maal on palju intensiivsem kui linnades.

Edasi selgub sellest testist, et kergemini jäävad õpilastele meelde sündmused, mis seotud isikutega. Ka see on arusaadav, sest on ju kõik heroiline, suurte ajalooliste isikute elukäik ja tegevus alati köitnud noorte tähelepanu. Seejuures tuleb ilmsiks, et mõningad väheolulised kõrvalseigad jäävad noortele kergemini meelde kui peafaktid. Et Demosthenes oli pudikeelega, seda teab vist küll iga koolijüts, aga kui neilt küsida, mis tähtsus oli Demosthenesel Kreeka ajaloos, siis jäävad väga paljud vastuse võlgu.

Mida võime ülalesitatud faktilistest andmetest järeldada?

Kõigepealt seda, et ajalugu, kui teda lapsepäraselt käsitleda, võib olla lastele üsna meeldivaks õppeaineks. Kuid säärasel juhul ähvardab teda hädaoht, et piirid muistendite, romaani ja tõelise ajaloo vahel lähevad segi. Ka ei paku säärane ajalooõpetus seda kõige olulisemat, mida meie kodanikukasvatuse seisukohalt temalt ootaksime: noore kodaniku viimist arusaamisele neist kausaalse-

test sidemetest, mis olevikku seovad minevikuga, mille tundmine ainuüksi võimaldab mõista ja aru saada olevikust. Just kodanikusvatuse seisukohalt vajame süvendatud ajalootundmist, kuna meie ühiskonda mõnigi kord ähvardavad liikumised, mis radikaalselt eitavad oleviku sidet minevikuga ja arvavad kogu kehtiva ühiskondliku korra mõne aastaga olevat põhjalikult muudetava, kui ainult küllaldasel määral endise korra kaitsjaid „seina äärde“ asetada. Kuna noorsoo ajalooline meel on üldiselt nõrk, nagu ms. üksikasjalikumalt näitab Ed. Spranger, siis läheb ta kergesti säärase moevooludega kaasa. Eks ole noorsoo tuntud radikalism ja opositsioonivaim enamasti just tingitud sellest, et ta ei ole võimeline nägema oleviku elu ajaloolisi juuri ja arvustab kõike ainult ratsionalistliku arutelu seisukohalt.

Kahjuks on algkooliealised lapsed süvendatud ajalooõpetuse jaoks liiga noored. Kui meie tahaksime algkoolis hakata õpetama ajaloo filosoofiat või sotsioloogiat, mis meid juhib arengu seaduste ja sündmuste varjatud sidemete juurde, siis me räägiksime üle laste peade, muudaksime ajalooõpetuse vastumeelseks ja raskeks, nagu tõendab eelpoolesitatud testi analüüs. Seepärast ei ole minu arvates teist teed, kui et meil tuleb algkoolis jääda lapsepärase ajalooõpetuse juurde, asetades pearõhu põnevatele episoodidele ja üksikute suurmeeste kangelaslikkusele. Kuid hinnates kõrgelt süvendatud ajalooõpetuse tähtsust kodanikusvatuses, peame seda rõhutama täienduskoolides. Just ajalooõpetuse psühholoogiline analüüs näitab meile taas, kui tähtis on, et noorpõlve üldine hariduskäik ei piirduks ainult algkooliga, vaid haaraks enda alla kogu puberteedia, kasutades ühelt poolt ära selle ead uued haridusvõimalused ning kaitstes noori selles eas peituvate suurte hädaohtude eest.

KOOLIUUENDUSNURK

JOH. KÄIS

Kooliuuendustöö isiksuse arendamise ja sotsiaalse kasvatuses teenistuses

2.

Tegelikest kooliuuendusprobleemidest, vastavalt teemale, tuleks siin käsitleda ainult neid, mis kõige rohkem puudutavad kooli sisemist elu. Seepärast jäägu kõrvale mitmed uuendusnähtused meie koolielus, mis osalt kuuluvad juba halduslikus korras teostatavate reformide hulka (näit. õppe- ja tunnikavad).

Kooli sisemise elu, kasvatus- ja õppetöö uuendusel, nagu juba alguses öeldud, tuleb asuda nende radadele, kus kõige paremini teostuksid demokraatliku kasvatuses ülesanded — isiksuse kujundamine ja kodanikukasvatus.

Isiksuse kujundamise eelduseks on õpilase loomupäraste võimete arendamine võimalikult mitmekülgset, sügavamalt ja täielikumalt. Et selleks on olulise tähtsusega õpilase aktiivsus, isetegevus, iseseisev töötamine, siis ongi uut kooli nimetatud töö-kooliks (Saksamaal), aktiivsusekooliks (Šveitsis, Prantsusmaal) või teiste säärase nimega. Tõeliselt pole need nimetused siiski küllalt tabavad, sest uus kool tahab teostada ja peab teostama kõiki tähtsamaid pedagoogilisi põhiprintsiipe. Neist olgu mainitud veel, päle aktiivsuse-printsiibi ja juba ülalpool käsitletud individuaalsuse- ja sotsiaalsuse-põhimõtte, v a b a d u s e-, l a p s e p ä r a s u s e- ja t e r v i k u l i s u s e- (totaalsuse-) printsiip. Nende põhimõtete sisuline käsitus ei kuulu käesolevate ridade ülesandesse, seepärast piirdugem vaid selgitusega selle kohta, kuidas kooliuuendustöös püütakse neid teostada.

Uue kasvatuses edukuse eelduseks on, et õpetaja oma õpilasi, nende omapärast vaimu ja hingelaadi, individuaalsust ka tunneks. Õpilaste tundmaõppimine on tänapäev iga õpetaja tõsi- seks ülesandeks. Et õpetaja intuitsioonist ja juhuslikust vaatlusest selleks ei piisa, on tarvilik ka aktiivne vaatlus kindla kava järgi. Võimalust mööda, eriti raskemal juhtudel, näiteks nõrgaandelistes ja üldse rasketes lastes tundmiseks peaks ka intelli- g e n t s u s e-

testide menetlust kasutama. Sel alal ongi õpetajaile ergutust antud, on korraldatud erikursusi ja antakse nõu ning juhatuset kõigile asjast huvitatuile.¹⁾ Tulevikus aga kasutatagu psühholoogilisi vaatlusi ja testimenetlust laiemas ulatuses.

Juba iseseisvuse algaastail hakati meie algkoolide nooremais klassides kasutama uut, keskustatud õppekorraldust — üldõpetust. Kui küsitakse, missugune kasvatuslik põhiprintsiip teostub üldõpetuses ja üldse õpetuse keskustusega, siis pole raske näidata, et keskustatud õppetöö on hinnatav lapsepärasuse- ja tervikulisuse-printsiibi rakenduse tõttu. Laps tajub ja tunneb oma ümbrust elamustoonilise tervikpildina ja õpetuski tahab kohaneda seesuguse tunnetusviisiga, püüdes üksikuid õppealasid siduda keskse teema, keskse vaatlus- ja mõtlemispunktiga. Sellest saavad siis ka loomuliku lähtekoha kõik lapse reaktsioonid, mida õpetus kasutab lapse väljendusvõime arendamiseks mitmesugusel kujul. Niisugune õppekorraldus, kui ei satuta äärmustesse, mis alati kahjulikud, kindlustab hästi ka laste huvi erksust. See on, nagu juba tähendatud, ainus õige tee kasvava noore sidumiseks kultuurelu ja ühiskonnaga.

Üldõpetus, samuti kui keskustatud õppetöö meie koolides, eeskätt muidugi algkoolis, peaks esinema tunduvalt sagedamini kui seni leiame. Takistavaiks tegureiks on siin üldõpetuse kasvatusliku väärtuse alahindamine, eriti õpetajate vanemas põlvkonnas, kes harjumuste tõttu eelistavad aineõpetust ja peavad seda endale mugavamaks. Välistest põhjustest mainigem tundide jaotust õpetajate vahel, mis ühel või teisel motiivil kallutab ikka aineõpetaja-süsteemile. Küll ei ole võimatu üldõpetus selgi puhul, kui üht ja sama klassi õpetab 2—3 õpetajat, kuid ei saa ka väita, et säärane tööjaotus just soodustaks õpetuse keskustust. Üldõpetuse laiendamine ja süvendamine õigel viisil ja õiges ulatuses on tarvilik. Ideaaliks olgu üldõpetuse rakendus 1.—2. õppeaastal igas koolis. Kooli kasvatuslik töö sellest aina võidab.

Üldõpetus või aineõpetus õppetöö üldise korralduse alusena ei puuduta sugugi kollektiivse õpetuse individualiseerimise prob-

---

¹⁾ Käesolevate ridade ilmumise ajal korraldatakse E. Õ. Liidu algatusel paljudes koolides intelligentsuse-teste, mille kava on soovijaile kätte saadetud maksuta.

leemi, mida tuleb pidada tähtsaimaks ülesandeks tänapäeva kooli-
uuendustöös nii alg- kui keskkoolis ja gümnaasiumis.

Mida taotleb õpetuse individualiseerimine, peaks
lugejaile enam-vähem tuttav olema, ja ainult käsitluse selguse ja
järjekindluse mõttes tuletagem meelde, et individuaalse tööviisi
eesmärgiks on 1) juhatada küllaldaselt iseseisvat, isetegevat tööd,
mis toimuks ka loomulikus töösammus, 2) võimaldada tööülesan-
nete valikut, seega 3) arvestada õpilaste võimeid, kalduvusi ja
huvisid, 4) tõsta õpilaste individuaalse töö kaudu klassi ühistöö,
s. o. kollektiivse õpetuse sisukust ja väärtust (Joh. Käis. „Isetege-
vus ja indiv. tööviis“, lk. 93).

On päris selge, et õpetuse individualiseerimine on nõutav
aktiivsuse-, individuaalsuse-, vabaduse-, lapsepärasuse-, aga ka
sotsiaalsuse-printsipi põhjal. Kuigi individuaalse tööviisi põhjen-
damine ja järkjärguline tarvituselevõtt on kooli uuendustöö ise-
loomustavaks küljeks, eriti viimase 5—6 aasta jooksul, on õpetuse
individualiseerimist nõudnud Peeter Põld juba 1921. a. Vähesed
eesti õpetajad mäletavad P. Põllu kõnet inimese ja riigikodaniku
kasvatusest Ühis-soome koolikongressil 1921. a. Helsingis. Nagu
näeme, on see teema täiesti ajakohane tänapäeva aktuaalse kas-
vatusküsimusena, samuti kui selle ettekande lõppkokkuvõte: „Kas-
vatagem inimesi, et meil oleks tõsiseid riigikodanikke.“ Selles
kõnes P. Põldki, pooldades demokraatliku kasvatuse ideaale, esi-
tab nõudmise: „Kool peab ka kasvatuse ja õpetuse individuali-
seerimist taotlema.“ Ja edasi selgitab ta sama olukorda, mis meilegi
küllalt selge, nimelt seda, et massikoolis, kus õpetajal 40—50 minuti
jooksul tuleb õpetada 30—40—50 last, ei saa mõista õpetuse indi-
vidualiseerimist naiivselt nii, et iga õpilast juhatataks temale
kohase meetodi järgi. Küll aga on vajalik, ütleb P. Põld edasi, „et
kasvataja oma õppeviisides võtab arvesse mitmesuguseid tähele-
panu, mälu, mõtlemise, fantaasia ja töötüüpe, et ta tõsise armas-
tuse ja osavõttega püüab lapse hingest aru saada, et ta tarvitusele
võtavad nn. töökooli meetodid, mis avavad võimaluse lastele ise-
tegevuseks, loovaks väljendumiseks, seega individuaalseks
kasvamiseks.“ Edasi leiab P. Põld, et õigesti mõistetud individuali-
seerimisel töökooli vaimus „äratame lapse hinge nõnda, et temas
igatsus tõuseb kujuneda isiksuseks, personaalsuseks, kes ei ole
kariloom, kes kindel oma südametunnistuses, kuid ühtlasi elav
sotsiaalses tundes“.

Tähelepanndav on nende väljenduste ühtivus tänapäeva kooliuuendustöö põhimõtetega. Mitte vähem huvitav ei ole ka see seik, et mõned viimasel ajal välismail ilmunud teosed uuenduspedagogika alalt ja eriti õpetuse individualiseerimise kohta otse sõnasõnalt kordavad teoses „Isetegevus ja indiv. tööviis“ esitatud väiteid kollektiivse õpetuse puuduste ja individuaalse õpetuse vajaduse kohta (näiteks R. Dottrens'i raamat „L'enseignement individualisé“¹⁾).

Selles raamatus märgitakse ka omapärase nähtusena, et individuaalset töötamist kasutatakse edukalt haridussüsteemi äärmistel astmetel — lasteaias ja ülikoolis. Juba Fr. Fröbel ja meie päevil M. Montessori on rakendanud koolieelses õpetuses individuaalse töö mitmekesiseid menetlusi. Teiselt poolt näeme, et ülikool oma seminaride ja laboratooriumidega tahab juhtida üliõpilasi iseseisvale uurimistööle. Miks ei suuda siis algkool ja gümnaasium täita demokraatliku ühiskonna käskivat nõuet: kasvatada teovõimsaid kodanikke, kes oskavad kasutada kõiki oma võimete ressursse?

Meile kõigile on hästi teada, et õpetuse individualiseerimine ei tähenda sugugi püüet välja tõrjuda koolist kollektiivne töötamine ja seda mitte ainult sel põhjusel, et massikool ei võimalda õpetuse täielist individualiseerimist, vaid ka põhimõtteliselt — kollektiivsel tööil on paremusi, mida peame kasutama samuti kui individ. töö väärtusi. Kollektiivse õpetuse paremustest mainigem elavat mõtetevahetust, keele arendamist, ühistunnete avaldumist ja kasvatamist, teataval määral ka sagedamat, kuigi kaugemat kontakti õpetaja ja õpilaste vahel.

Päris kindlasti võime väita, et vanast koolist päritud meetodid ei võimalda kaugeltki kõiki kollektiivse õpetuse hüvesid täielikumalt kasutada. Nii näiteks osutub väga puudulikuks võtteks õpilase mõtte- ja keelilise väljenduse arendamisel vana kooli „õpetuse päike“ — küsimis-kostmisviis, mis oma mugavuse tõttu õpetajale püsib väga visalt kõigis kooles. Õppeküsimuse probleemi on üsna üksikasjalikult analüüsitud teisel (vt. „Isetegevus ja ind. tööviis“, lk. 44 jj.), seepärast võime siin piirduda vaid meeldetuletusega, et kooliuuendustöö üheks osaülesandeks on tavalise, formaal-

¹⁾ Väljavõtteid sellest teosest vt. „Kooliuuenduslane“ 1938 — nr. 1 jj.

astmete menetluse valitsuse ajal koolitõhe tugevasti juurdunud õppekõikumuse asemel kasutada rohkem õppejuttu ehk jutlemist, vanemal astmel aga arutlust. Seda nõuavad algkooli õppekavadi. See töövõte, mida tunnevad juba paljud õpetajad, avardab õpilase iseseisva mõtlemise ja vaba väljenduse võimalusi ja sisaldab ka selgesti avalduvaid sotsiaalse kasvatusväärtusi: iga õpilane on kohustatud kuulama ja hindama teiste mõtteavaldusi ja arvamusi, samuti oma väiteid kaitsma, põhjendama ja selgitama. Sel kõigel on suur eluline tähtsus. Mainigem ka, et õppejutu ja vaba arutluse täiuslikum vorm on — kõneharjutustund, mis pole kooliuuenduslastele tundmata (vt. op. cit., lk. 166).

Mõni sõna ka rühmititöötamisest. See on vahepääline aste kollektiivse ja individuaalse õpetuse vahel, sisaldades siiski rohkem individualiseeritud töö momente. Võimaldades suurt iseseisvust igale rühmaliikmele soodustab rühmatöö eriti koostöötamist, vastastikust abistamist ja kohusetunde arendamist. Seepärast ongi rühmatöö tähtis õpetusvõte ja ta kuulugu tingimata uue kooli tööviiside hulka (vt. op. cit., lk. 84 jj.).

Kui siis ühendatakse ühisõpetuse ja individuaalse töö hüved — viimastest peame mees iseseisvat vaatlust, kaalumist ja otsustamist, töötamist loomulikus sammus, huvi süvendamist valitava tööga, õpilase otsesemat kontakti õpetajaga, näit. ettetulnud raskuste selgitamisel, õpilaste paremat tundmaõppimist, — kui neid mõlemaid meetodeid õigel viisil rakendatakse koolitõhe, siis moodustub tööviis, mis kaugelt ületab hariliku vana kooli õpetuse.

Kuid me ei tohiks unustada, et käesoleval ajal, mil alles hakatakse piirama kollektiivset õpetust töö individualiseerimisega, ei suudeta veel kaugeltki saavutada kõike seda, mida kooliuuendus töötab anda. Osa pidurdavaid mõjusid tuleb õpetajaist endist — kalduvus säilitada tööviise, mille järgi nad ise õppinud, kooliuuendustöö teooria ja praktika vähene tundmine, mida aga ei saa vabandada ainult vastava pedagoogilise kirjanduse vähesusega, sest olemasolevaid eestikeelseidki uuenduspedagoogilisi teoseid ja kirjutusi ei tunta küllaldaselt.

Kuid on ka teisi raskusi, millega tuleb teerajajail võidelda. Õpetajad on ilmselt koormatud tööga, nii et ei jää aega ega jätku jõudu katsetamiseks ja uurimiseks uuenduspedagoogika alal. Uued tööviisid vajavad ka uusi töövahendeid — tööraamatuid, tööjuhatusi, kohaseid harjutus- ja töövihke, saateainet õpetuse

elustamiseks ja muidki õppevahendeid valitavaks ja iseseisvaks tööks (näit. vihklugemikud tööülesannetega, arvutuskaardid jne.). Viimaste aastate jooksul on juba ilmunud mõningaid töövahendeid uuele koolile, kuid oleme kaugel mõttest, et on juba kõike olemas ja et seegi, mis kättesaadav, on laidetamatu. Tahaksime loota, et needki õpikud ja töövahendid, mida koostatakse HM-i ülesandel, õpikute standardimise eesmärgiga, vabaneksid seniste õpikute puudustest ja oleksid kohandatud uue kooli vajadustega.

Edasi, uute töövahendite pääs kooli pole sugugi kerge isegi siis, kui õpetaja pooldab nende tarvitamist. On täiesti loomulik, et õppetöö elustamiseks ja individualiseerimiseks vajalikkude töövahendite soetamine toob uusi kulusid koolile ja lastevanemaile. Nagu juba ajalehekirjutusist võib järeldada, valitseb meil veel üsna laialdaselt kooli suhtes see mõtteviis, et kõik uued töövahendid on vaid raharaisk, ja ikka meenutatakse noid möödunud aegu, mil näiteks üht ja sama lugemikku võis kasutada terve pere paaris põlvkonnas. See kõik tuleb sellest, et ei mõisteta tänapäeva kooli uusi kasvatuslikke ülesandeid ja tema osatähtsust kultuurelus. Siiski sääl, kus õpetajad, olles ise veendunud uue kooli ja uute tööviiside paremuses, oskavad seda veenvalt selgitada ka lastevanematele, nõustuvad viimased kohe uute tööraamatute ja -vahendite muretsemisega. Kuid see pole veel kõik. Ikka ja jälle kuuldu, et siin nuriseb koolinõunik, miks õpetaja kasutab vihklugemikku, sääl laidetakse tööjuhatusi või töövihke jne. Lubatagu siin veel kord toonitada seda ebanormaalset nähtust, mis ilmneb üksikute koolinõunike suhtumises kooliuuendustööle. Seega muidugi ei ole mõeldud, et ei tulekski näidata eksisamme uuenduskatsetes, mis loomulikult võivad esineda. Küsimus on selles, kuidas seda tehakse. Üks asi on, kui viga näidatakse hääs tahtes asja parandada ja edendada, sootuks teine mulje jääb sellest, kui otsitakse lihtsalt juhust laita ja uuenduslikku tööd takistada. Häasoovlikku suhtumist kooliuuendustööle võiksime loota, vahest isegi nõuda kõigilt, kelle kohuseks on, hoolitseda eesti kooli arengu ja parema edu eest. Kõikjal ollakse kindlad selles, et individualiseeritud õpetus oma edaspidises arengus muutub uue kooli viljakaimaks vormiks ja iga õpetaja võib seda järk-järgult tarvitusele võtta, arvab ka ülalmainitud R. Dottrens.

Niipalju uuendatud õppeviiside tähtsusest isiksuse arendamisel ja sotsiaalses kasvatuses. Kuigi pole siin võimalust ligemalt

käsitella küsimust, kuidas uus kool tahab kasutada koolikorra teostamist ja õpilaste vabaaega koolis kui ka väljaspool kooli kasvatuslike sihtide taotlemiseks, peatugem sellel põgusaltki. Siin peetakse silmas eeskätt sotsiaalsuse-põhimõtet, kuid tähtsust on ka aktiivsuse-, individuaalsuse- ja vabaduseprintsibil. Õpilaste tegevus koondatakse koolikorra loomisele ja hoidmisele näit. omavalitsuse kujul ning vabatahtlikule tegevusele ringides. Viimased moodustavad ka ülemineku väljaspool kooli tegutsevaile noorteorg-dele.

Kui kõrvale jätta haiguslikud juhud, tulevad ju koolikorra rikkumised enamasti sellest, et kool puudulikkude õppeviiside tõttu ei suuda kasutada õpilase energiat kasulikuks, mõistlikuks tegevuseks, ja õpilase rahuldamata tegevustung otsib siis isetegevust koolikorra rikkumises. Teiseks põhjuseks on õpetaja nõudmised, mis sageli tunduvad õpilasele väljastpoolt päälle surutuina ja tekitavad vastuhakku. Niipea kui õpilase loomulik tegutsemistarve rahuldatakse isetegeva, jõukohase ja huvitava õpetusega ja niipea kui õpilaste omaalgatust kasutatakse koolikorra loomisel ja hoidmisel, kaovad tavalised korrarikkumised ja õpilased tunnevad otse korranõuete paratamatust viljakaks tööks klassi- ja kooliühiskonnas. Vastutus-, kohuse- ja korratunne areneb siis õpilases jõudsasti.

Õpilaste isetegevuse kasutamine sotsiaalses kasvatuses ja koolikorra hoidmiseks esineb tegelikult väga mitmesugusel kujul, võib ütelda, et ses suhtes on iga kool omaette individuaalsus, mis peegeldab õpetaja pedagoogilisi tõekspidamisi, aga ka tema kogemusi kasvatustöös. Loendan näiteks ühe maa-alkkooli ettevõtteid kasvatuslikul alal: Lootusring, E. P. Risti osakond, mitmesugused toimkonnad: puhtuse-, kodukaunistamis-, lindude hooldamise, muusika-, peo-, teevee-, seinajaalehe-, kooperatiivtoimkond, igas toimkonnas oma vanem või juhataja, selle abi ja teisi ametimehi, siis veel — klassivanem, koduteevanem, veenõuvanem, kantselei- ja õppevahenditekapri vanem, mängude vanem, riidehoiuruumi- vanem, raamatukoguvanem. õpilaste kirjavahetuse vanem ja veel teisi samasuguseid ameteid. Mis ülesanded on neil ringidel, toimkondadel ja vanemil, peaks igale tegelikule õpetajale ilma pikemata selge olema. Ja kui need ametid on ka õpilaste endi leiutatud, ametid nende endi jaotatud, usaldusmehed samuti õpilaste endi valitud, siis on suurepäraselt teostatud demokraatliku kasva-

tuse nõuded, kasutatud õigesti vabaduse-printsipi. Mil viisil ja mil määral vajab säärane organisatsioon õpetaja autoriteetlikku juhatust ja abi, ei tule siin pikemale arutusele. Oli mõeldud vaid vihjata sellele, kuidas uus kool saab viljakalt teostada kooli ühiskondliku kasvatuse ülesandeid, mida vana kool ei suutnud täita rahuldavalt.

K o k k u v õ t e: Eesti kooliuuendustööd on püütud juhtida kindlate pedagoogiliste põhimõtete järgi selge eesmärgi poole — kasvatada tublisid, teovõimelisi ja teotahtelisi isiksusi ja riigikodanikke. Need juhtmõtted on paikapidavad, neid ei ole tulnud muuta isegi viimaste aastate ümberhinnangute ajal. Õiged uuendussihid on näidanud eesti koolile rahuliku, pideva arengu teed — nii on loodud omapärane eesti kool, mida tunnnustavalt hinnatakse ka väljaspool Eestit, eriti aga meie hõimumaal, Soomes. Rahuldustundega märkides eesti kooli edusamme tunnustagem ka, et see kohustab õpetajaid, nende organisatsioone ja hariduselu juhtivaid asutusi hoolitsema selle eest, et meie kool oma sisemises elus ja töös ikka võiks areneda uuenduspedagoogika vaimus ja seega anda kasvavale sugupõlvele parimat, mida kool peab andma rahvahariduse tõstmiseks ja omakultuuri edendamiseks.

KIRJANDUSE ARVUSTUSI JA **ÜLEVAATEID**

1937. aasta „Kuldraamatu“ sari.

1937. aasta jõuluks ilmus müügile „Kuldraamatu“ seeriast uus sari, arvult juba kuues. See sari nagu eelmisedki sisaldab jälle 13 raamatut, alates seeria 66. numbriga ja lõppedes 78.-ga. „Kuldraamat“ on saanud üldiselt tuttavaks ja populaarseks mitte üksnes noorte, vaid ka vanade inimeste seas, nii et iga uut sarja oodatakse igatsusega ja võetakse heameelega vastu. On ju selle sarja teosed enamikult hästi valitud ja neil on üldiselt kõik rahva- ja noorsookirjanduse head omadused. Olles osaliselt ilukirjanduslikku, osalt populaarteaduslikku laadi pakuvad need põneva sündmusetiku kõrval ka rohkesti teadmisi mitmesuguste teaduste aladelt. Ühtlasi rikastavad nad lugejate kujutlusmaailma ja süvendavad tundeelu, juhtides eriti noori eetiliste abinõudega püsivalt edasi püüdma ning võitma elus

takistusi. Kuna kõik teosed on rikkalikult illustreeritud ja üldse maitsekalt välja antud, siis aitavad nad ka noorte ilumeele arendamiseks tõhusalt kaasa.

Mis käesoleva „Kuldraamatu“ sarja eriti tähelepanuvääriliseks teeb, on see, et selles tervelt 5 teost on algupärased ja meie oma autorite kirjutatud. Teised teosed on tõlked mitme maa noorsookirjandusest. Neist pärinevad 3 inglise kirjandusest, 1 soome kirjandusest, 1 saksa emigrantide kirjandusest, 1 vene kirjandusest, 1 taani kirjandusest ja 1 rootsi kirjandusest.

Liigialaliselt langeb sarjast esikoht ilukirjanduslikkudele teostele. Vähemal määral on esindatud reisikirjanduslikud ja populaarteaduslikud teosed.

Algupäraste teoste seas kuulub kaks meie tuttavale noorsookirjanikule Jüri Parijõe. Need on „**Alutaguse metsades**“ ja „**Teraspoiss**“. Esimene on matkakirjanduslik teos ja selles autor kirjeldab oma matku mitmel pool meie kodumaal, matku, mida ta on ette võtnud küll koos õpilastega, küll täiskasvanud ekskursantidega, küll päris üksi. Et autor oskab loodusele igakülgsest jälgida, siis on tema matkakirjeldused elavad ja huvitavad.

Autori teine teos, jutustus „**Teraspoiss**“ on ilukirjandusliku sisukoostisega, mille tegevus sünnib Tartus. Jutustuses kõneldakse vaesest keskkonnast pärinenud poisist, kes ema surma tõttu jääb orvaks ning viiakse lastekodusse. Jutustuse tegevus algabki ema surma kirjeldamisega ja sellega, kuidas vaenelaps leiab uue kodu lastelas. Kasvades seal suuremaks saadetakse ta algkooli, kus satub varsti vastuolla oma õpetajatega, mistõttu ta viiakse üle ulakate kooli. Seal on ta käitumine aga igapidi eeskujulik, kuna tema head ja väärtuslikud iseloomujooned pääsevad täiele mõjule. Seetõttu avaneb temal võimalus tagasi tulla oma endisesse kooli, kus ta vastu võetakse suure auga.

„**Teraspoisi**“ eriliseks vooreseks on see südamlikkus, mis kannab kogu jutustust.

Algupärane teos on ka I. Truupõllu jutustus „**Aadi esimene armastus**“. See on jutt poisist, kes veel kunagi pole saanud linnast välja, elades kogu aeg Tallinnas. Kuna ta on nõrga tervisega, siis saadetakse ta mõneks ajaks maale, et saaks seal kosuda. Tema esimesed muljed maal ei ole kõige paremad. Linnapoisi head tuju häirivad mitmed ebasobivused. Hiljemini harjub ta aga maaeluga ja hakkab seda koguni armastama ning sügisel, kui ta peab linna tagasi tulema, on tal maalt koguni kahju lahkuda. Muljed sealt on nii head ja köitvad, et poiss hakkab jäädavalt maad ja loodust armastama.

Teos on täis looduse- ja patriotismimeelsust; viimast esineb vahest liigagi palju, mistõttu teose tendents muutub veidi pealetükkivaks, mis ei ole noorsoo teosele mitte vooreseks. Ka jutustuse kompositsioonile võib üht ja teist ette heita, kõigepealt küll seda, et see ei ole küllalt kindla- piirilisel üles ehitatud.

Järgmine algupärane teos on E. Hanseni „**Sinise Tähe matkalood**“. Selles kirjeldatakse ühe skaudisalga seiklusi Virumaal. Salk koosneb nel-

jast poisist. Poisid lähtuvad Laansoo külast, et minna Kahala skautide suurlaagrisse. Teel satuvad nad otsima Alumäe orduaegse lossi varemete maa-aluseid käike, kus arvatakse olevat kulda. Poisid avastavadki mainitud lossi maa-alused käigud, kus sünnivad nende matka huvitavamad ja suuremad seiklused. Hiljemini esineb veel teisigi seiklusi teel, kuni nad viimaks jõuavad Tallinna, kust sõidavad koju tagasi. Jutustust kannab nii sisemine kui väline pinevus ja põnevus, mis teeb teose huviga loetavaks.

Viies algupärane teos on sarjas H. Kauri „**Veealune riik**“. See on populaarteaduslik teos, kirjutatud üldarusaadavalt ja noortepäraselt. Selles kirjeldab autor mere-elu ja veeriigi mitmesuguseid olendeid. Määratud veeriiki tunneb inimene väga vähe, sest sügavamale kui 922 meetrit ei ole uurijad suutnud oma tehniliste vahenditega tungida, kuna nad samal ajal maakera südameni on tunginud kuni 2000 m, õhku aga tõusnud üle 15000 m. Raamatus kõneldakse elavalt, et meri on täis võrratuid rikkusi ja muinasjutulisi imesid, eriti loomariigi alal. Peatähelepanu teoses on juhitud väga mitmekesise mereloomastiku kirjeldamisele.

Edasi järgnevad tõlketeosed. Neist ilmub soome kirjaniku U. Kivistö jutustus „**Mere vangid**“ eesti keeles kui soome keeles. Seegi teos kujutab nagu „Sinise Tähe matkalood“ skautide elu ja tegevust. Jutustuse sündmustik on põnev ja mitmekülgne ning selle juhtiva tegelaskonda kujundavad kolm poissi, kes moodustavad jahiveljede suurema rühma tuuma ja esinevad jutustuses peategelastena. Neist kaks poissi seiklevad ikka ühes merel ja saartel ja jäävad pärastli lahutamatuiks sõpradeks, käies koos gümnaasiumis ja ülikoolis.

Jutustus on elavalt ja ladusalt kirjutatud; kui sellele midagi ette heita, siis vahest seda asjaolu, et peategelasi on liiga heroilistena kujutatud ja sündmuste käigu kirjeldamises mindud üle hariliku tõelisuse piiride.

„**Noorim tüdruk koolis**“ on inglise naiskirjaniku E. Sharp'i teos. Selle jutustuse peategelaseks on väike tütarlaps, kelle ema surnud ja kelle kasvatuselise isal kui teadusemehel pole aega palju tähelepanu pühendada. Tütarlaps kasvab üles vabalt oma viie venna seltsis, mistõttu ta teatava piirini poisistub ja poiste kombeid omandab. Kui ta suuremaks kasvab, saab tema suurimaks unistuseks, et minna kooli. Kui ta aga saadetakse viimaks tütarlastekooli, siis ei oska ta seal niipea kohaneda ja tal tuleb läbi elada esialgu palju ebameeldivusi. Hiljemini aga kohaneb ta koolis täiesti ja saab kõigi, õpilaste ja õpetajate lemmikuks. Kirjanik oskab selles teoses laste elu ja hingeelu üsna tabavalt analüüsida ja kirjeldada.

Järgmine teos „**Kurgedega Aafrikasse**“ kujundab eneses ilukirjanduslikkude, reisikirjanduslikkude ja teaduslikkude elementide sünteesi. Need elemendid on selles kokku sulatatud üheks tervikuks, mis teeb raamatu isemoodi omapäraseks ja huvitavaks. Teose autoriks on rootsi noorsookirjanik P. Berg, kelle peamiseks huvialaks on lindude elu uurimine ja tundmaõppimine. Antud teoseski kujutab ta suure armastuse ja soojusega linde ja nende eluviise. Autor jutustab elavalt, kuidas ta noorena vaatas üle oma kodukoha lendavaid kurgede parvi ja igatses nendega kaasa len-

nata. Hiljemini täituvadki ta reisuigatsused. Ta rändab esialgu põhjas, Lapimaal, ja siis lõunas — Marokos ja Egiptuses ja selle järele purjelaevaga mööda Niiluse jõge allapoole, kus kohtab kurgi tuhandete viisi.

Inglise kirjaniku E. Hoves'i jutustuses „**Kuldne mets**“ on jutt ühest Londoni kodutust poisikesest, kelle päästab joodiku ja pahelise isa käest lahke härra Morne. Viimane viib poisikese Uus-Meremaale oma farmi, mille nimi on „Kuldne Kodu“. Seal õpib poiss nelja aasta jooksul vaatlema elu tekkimist ja arenemist looduses ning mitmesuguseid ema- ja isa- hoole nähtusi loomade juures. Kui ta kord aitab oma kasvatajat härra Morne'i selle õnnetuses, adopteerib viimane poisi.

Põneva sündmustiku kõrval antakse selles jutustuses huvitav ja kõitev ülevaade põlvnemisõpetusest, alates amööbist ja lõpetades inimesega. Seetõttu on teos ühtlasi ilukirjandusliku kui populaarteadusliku sisukoostisega, kuna teaduslikke küsimusi käsitletakse ilukirjanduslikus vormis.

„**Emil ja salapolitseinikud**“ on Austriasse põgenenud ja sinna emigreerunud saksa kirjaniku E. Kästner'i teos, milles kõneldakse ühest provintsi- poisikesest Emilist, kelle tema vaene ema saadab Berliini vanaema juurde, andes talle kaasa teerahaks 140 marka. Teel aga varastatakse see raha. Poiss ei heida meelt, vaid asub koos teiste poistega varast jälgima, kes tabatakse järgmisel päeval. Selgub, et tabatu on suur pangavaras. Emilile antakse kelmi tabamise eest autasu. Nüüd mõtleb poiss ka oma vaesele emale ja kutsub sellegi Berliini.

Jutustus on kirjutatud lihtsate kunstivõtetega ja on täis põnevaid sündmusi, mistõttu on huvitav igale põneva raamatu armastajale, seda enam veel, et kirjanik omab tugevat huumori- ja naljameelt.

„**Röövriütlite võimuses**“ on vene kirjaniku V. Avenarius'e ajalooline romaan Hansa-ajast, milles kõneldakse sellest, kuidas Novgorodi linna- ülema tütar röövitakse ühe saksa rüütli poolt, päästetakse aga pärast ühe oma noorpõlve sõbra läbi. Romaani sündmustiku mõned sugemed seostuvad ka meie kodumaaga, kuna linnaülema tütre päästja on oma päritolult liivi- maalane. Teos on noortekohaselt kirjutatud; selles esinevaid sündmusi kujutatakse ajaloolise ja elulise tõepärasusega.

K. Michaelis'e jutustuse „**Bibi Taanimaal**“ ja H. Lofting'i teose „**Dr. Dolittle'i tsirkus**“ juures pole põhjust pikemalt peatuda, kuna nende teoste autorid on „Kuldraamatu“ lugejaile endisest ajast ja sarjadest kül- laltki tuntud ja tuttavad. Käesolevad teosed on järgedeks eelmistele, oma- des nii viimaste voorusi kui puudusi. Nad ei paku vahest seda elevust ja huvi, mis mitmed ülalmainitud teosed, kuna nende tüübid ja kujud on juba liiga tuntud.

Kuigi käesolev „Kuldraamatu“ sari on oma mahulises ulatuses väik- sem kui eelmised, ei jää ta oma sisuliselt väärtuselt neist maha. Erilise väärtuse, nagu juba tähendatud, annavad sellele sarjale meie oma kirjanik- kude loodud algupärased teosed.

J. Roos.

Juhan Köpp: Laiuse kihelkonna ajalugu. 724 lk. Piltide ja kaartidega. Hind 15 krooni. Eesti Kirjanduse Selts, Tartu 1937.

„Laiuse kihelkonna ajalugu“ on esimene sellesarnane teos, kus meie kodumaa vähema ühiku kohta on arendatud üksikasjalikku uurimist hallist minevikust tänapäevani. Sajandite pikkusel vahemaal valgustatakse teoses Laiuse kihelkonna tähtsamaid sündmusi, rahva majanduslikke, sotsiaalseid ning kultuurilisi olusid (seejuures pöörates vajalist tähelepanu mõjukamale asutistele ja isikuile), rahva hingeelu, vaateid ja rahva eneseavalduse nähtusi. Alates kihelkonna asustamisest, s. o. ajast, millal inimesed hakkasid püüdma metsas esimesi loomi ja ajama maasse esimesi vagusid, kuni Eesti iseseisvuseni avaneb lugejale andmeterohke pilt ühe osa eestlaste kohta. Kui niisama andmeterohkelt oleks valgustatud kogu meie kodumaa, siis saaksime tubli virna raamatuid. Kõigi kihelkondade kohta aga polegi tarvis niisugust kirjeldust, sest Eesti elu on arenenud küllalt ühtlaselt ja Laiuse kihelkonna najal võime mõista ka teiste kihelkondade ajalugu. Nii sisaldab see teos teatud mõttes ka kogu Eesti ajalugu ja jääb edaspidises Eesti ajaloo käsitluses ikka üheks võrdlus- ja pidepunktiks. Seepärast on see teos tähtis igauhele, kes on huvitatud Eesti ajaloost üldes. Prof. J. Köpu esitusviis on selgejooneline ja see omalt poolt ergutab lugejat asjasse süvenema. Teose väärtust tõstavad rida pilte, kaarte, tabeleid ja registreid.

VÄLISMAILT

Rootsi koolioludest ¹⁾.

Koolikorraaldus. Põhjamaade kultuurelus esitab Rootsi silmapaistvat osa, kuuludes ka oma rahvahariduse kõrge taseme poolest esimeste maade hulka maailmas.

Rootsi rahvakool on üks vanimaid: kohuslikku algharidust on teostatud Rootsis peaaegu 100 a., alates 1842. aastast. Käesoleval ajal kestab koolikohustus 7.—15. eluaastani. Selle aja kestel tuleb lastel lõpetada 6-klassiline algkool ja neil, kes pärast seda ei astu teistesse koolidesse, 2 a. täienduskoolis käia. Kui algkooli lõpetamiseks kulub üle 6 a., siis vabaneb õpilane koolikohustusest alles 16-aastaselt. Mitmed linnad (näit. Göteborg, Stockholm) ja kogukonnad on juba pikendanud koolikohustust 10 aastale, ja päevakorras on 7-klassise algkooli teostamine kogu riigis.

Rootsi rahvakool jaguneb järgmistesse astmeisse:

- a) 2-klassiline lastekool,
- b) 4-klassiline algkool,
- c) 1—4-klassine kõrgem rahvakool, mis teotseb täienduskoolina, ja selle kõrval
- d) 2—3-aastane õhtu-täienduskool.

¹⁾ Vt. ka „Kasvatus“ nr. 6 — 1937. s

Algkooli tunnikava on Rootsis järgmine:

	Lastekool		Algkool			
	I kl.	II kl.	I kl.	II kl.	III kl.	IV kl.
Usuõpetus	2	2	2	2	2	2
Emakeel:						
kõne- ja lugemisharjutus	7	7	6	5	5	4
kirjutus ja keeleõpetus	4	5	5	5	5	5
Arvutus ja geomeetria	3	4	4	5	5	5
Kodulugu	3	3	4	—	—	—
Maateadus	—	—	—	3	2	2
Loodusõpetus	—	—	—	2	3	3
Ajulugu	—	—	—	2	2	3
Tööõpetus	3	2	2	—	—	—
Joonistamine	—	—	—	1,5	2	2
Laulmine	1	1	2	1,5	1	1
Võimlemine	1	2	3	3	3	3
Kokku	24	26	28	30	30	30

Väljaspool tunnikava õpetatakse käsitööd (slöjd) ja kodumajandust vabatahtliku ainenä. Kõrgemas rahvakoolis õpetatakse ka võõrkeelt.

Õppetööd rajatakse keskustuse- ja töökooli-põhimõttele, mistõttu uue kooli tööviisid on laialdaselt tarvitusel.

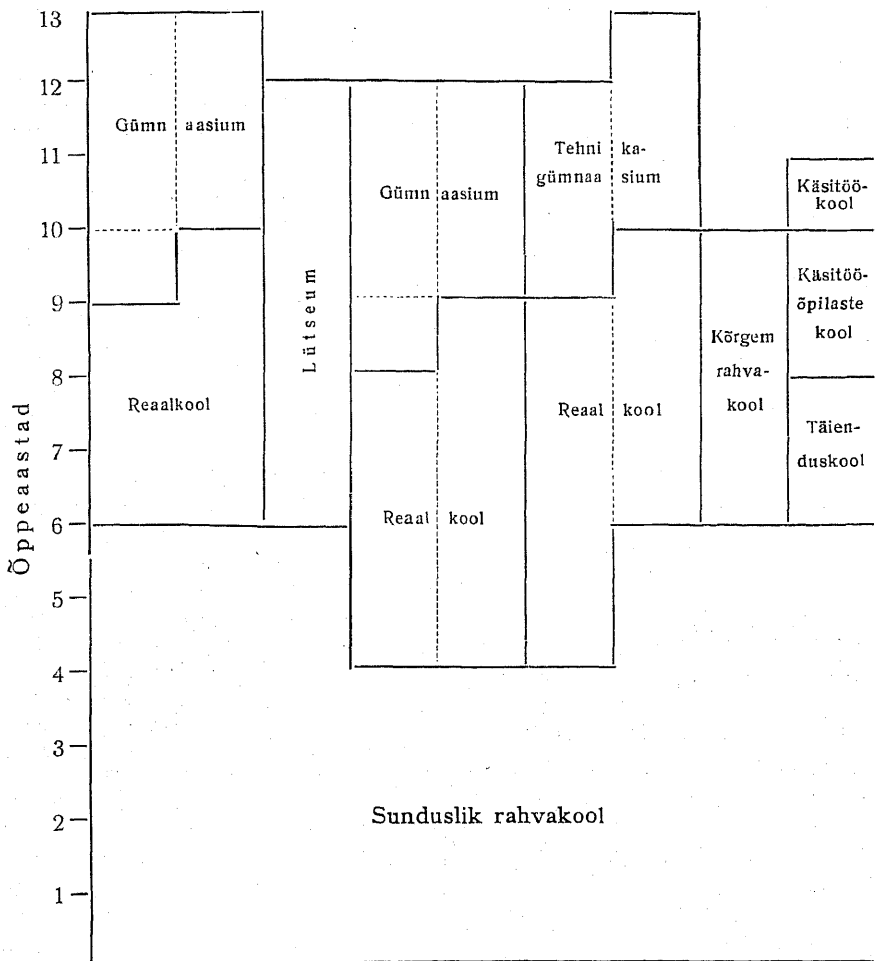
Harvaasustatud maakohtades töötab osa koole lühendatud ajaga, nii et üks ja sama õpetaja saab õpetada laste- ja põhikoolis. Selleks kasutatakse kaht teed: lastekool toimib sügisel ja kevadel, talvel aga käivad koolis algkooli lapsed (vrd. Soome supistettu koulu), või: nooremad lapsed tulevad kooli ülepäeviti (nn. pooleaja-kool). Neis koolis õpib u. 12% koolikohuslikke lapsi, päämiselt naisõpetajate juhatusel.

Koolisüsteemi teise astme moodustab reaalkool 4- või 5-aastase õppekursusega. See põhineb kas 6-klassisel algkoolil (põhitüüp) või järgneb 4. õppeaastale. Esimesel juhul kestab reaalkooli kursus 4, teisel — 5 aastat. Reaalkooli ülesandeks on — anda ümmargust kodanikuharidust, millesse kuulub ka 2 võõrkeelt (inglise ja saksa keel); kolmandat võõrkeelt (prantsuse keelt) võidakse õppida vabatahtlikult (joonistamise asemel).

Reaalkoolile järgneb ühtluskooli 3. aste — g ü m n a a s i u m, normaalselt 3-aastase kursusega. Kuid on ka 4-klassiseid gümnaasiume, kuhu võib siirduda reaalkooli eelviimase klassi lõpetamisel. Peaaegu pooled reaalkoolid on ühendatud gümnaasiumiga, teised töötavad iseseisvate koolidena. Gümnaasiumil on 2 haru: reaali- ja ladina haru. Õppekava on hästi paindub: kahes viimases klassis on õpilasele valitavad 3 õppeainet. Õpilaste isetegevust ja õpetuse individualiseerimist teostatakse muu seas sel viisil, et õpilane on kohustatud ühes aines oma valikul eriti süvendatult töötama.

Eriliseks, vähelevinud koolitüübiks on lütseum 6-aastase õppekursusega. See põhineb 6-klassisel algkoolil.

Keskkoolid ja gümnaasiumid töötavad niihästi ühis- kui lahuskoolidena. Riigikoolid on enamikus ühiskoolid, erakoolide hulgas aga on kõige rohkem tütarlastekoole.

Rootsi koolisüsteem (kutsekoolideta).

Viimasel ajal on asutatud ka kutseainelisi keskkooli — t e h n i k a - ja k a u b a n d u s g ü m n a a s i u m e; esimeste õppekursus kestab 3 a., teised on 2-klassised koolid. Nende lõpetajaid võetakse tehnikaülikooli.

Kutseharidust annavad (pääle päris-kutsekoolid) ka täienduskoolile järgnevad käsitööõpilaste koolid (3-aastase kursusega) ja 1-aastased käsitöökoolid.

Koolide halduslik külg. Kuni 1930. a-ni oli rahvakool Rootsis kiriku valitseda. Koguduste täiskogu valis õpetajad, koolijuhatus ja kohaliku koolivalitsuse liikmed. Koolivalitsuse esimeheks oli pastor jne. Praegusel ajal on koolide ülalpidajaiks kogukonnad (= vallad) ja nende käes on ka koolide valitsemine. Pastorid võivad kasutada kohalikes koolivalitsusis vaid sõnaõigust.

Koolitöö järelevalvet teostavad 52 koolinõunikku, kes alluvad koolide päävalitsusele. Kuid kogukondadel on õigus valida oma koolinõunikke, keda nimetatakse ülemõpetajaiks. Need töötavad õpetajana koolis ja valvavad ka muid kooliasju oma kogukonna piirides.

Kihelkondade piirides juhivad kooliasju koolinõukogud, neid valib kihelkond. Kohalike koolivalitsuste ja koolinõukogude tegevuse seaduslikkuse järele valvab eriline kollegiaalne asutus — toomkapiitel, kuid majanduslikke küsimusi lahendab provintsiavalitsus.

Kõrgeim halduslik organ on autonoomne koolide päävalitsus, kelle otsusi, samuti kui toomkapiiteli otsusi võib muuta vaid kuningas, haridusministeeriumi ettepanekul.

Keskoolide ülalpidajaiks on riik, omavalitsused ja eraisikud või -asutused.

Majanduslikult on Rootsi koolid hästi kindlustatud. Koolimajad on enamasti eeskujulikus korras. Rahvakooli majade ehitamist, sisustamist ja korrashoidu toetab riik suurte summadega: uute koolimajade ehitamisel annab riik 75% ehituskuludeks, võimlate, käsitööruumide ja kooliköövide sisustamiseks — $\frac{1}{2}$ tegelikest kuludest.

Rahvakooli õpilased saavad õpperaamatud ja koolitarbed maksuta. Koolide koondamisel õpilaste arvu vähenemise tõttu on koolivõrk paiguti hõredaks muutunud. Koolist kaugel elavaid lapsi sõidutatakse kooli ja säält koju küüdikorras; küüdikuludest maksab riik 80%, samuti õpilaste ülalpidamiskuludest internaadis.

Õpetajate palgaolud. Algkooliõpetaja töötasu koosneb nn. miinimum-palgast, mille maksab riik, kooliülalpidajalt makstavast palgalisast ja tasust lisatööde eest. Lasteabiraha aga ei maksta. Tegelikult võib arvestada 50% lisa miinimum-palkadele, millede normid on järgmised:

	Põhipalk aastas kr.	5 a. kr.	10 a. kr.	15 a. järele kr.
Lastekooli meesõpetaja . .	1400	1550	1700	1850
„ naisõpetaja . .	1200	1350	1500	1650
Algkooli meesõpetaja . . .	2100	2400	2700	3000
„ naisõpetaja	1900	2100	2300	2500

Pääle selle peab kooli ülalpidaja andma õpetajale tasuta korteri; selle puudumisel makstakse riigisummadest korteriraha, meesõpetajaile 120 kr., naisõpetajaile 100 kr. aastas. Nende rahasummade võrdlusel meie oludega

tuleb muidugi arvestada kõrgemat elatusstandardit Rootsis, kuid üldiselt on sääal õpetajate palgad meie omadest tunduvalt paremad.

Õpetajate ettevalmistus. Rahvakooliõpetajaid valmistavad Rootsis õpetajateseminarid. Lastekooliõpetajate ettevalmistus toimub 2—3-klassistes seminarides, algkooliõpetajaid valmistatakse 4-klassistes seminarides. Kõrgema rahvakooli (täienduskooli) õpetajaiks on kutsekooliõpetajad või algkooliõpetajad, kes on täiendanud oma kutseharidust ja omandanud õiguse õpetada teatavaid aineid kõrgemas rahvakoolis.

Käesoleval ajal on teoksil pedag. õppeasutuste reform. Küsimust on pikemat aega (1932—35) kaalunud erikomisjon, kelle ettepanekul teostub seminaride ümberkorraldus järgmistel alustel:

1. Asutatakse 2-aastasi ülemseminare, kuhu võetakse gümnaasiumi lõpetanuid.

2. 4-aastased seminarid põhjenevad päämiselt reaalkoolil, kuid katse sooritamisel võivad sinna pääseda ka algkoolilõpetanud. Neil tuleks vaid iseseisvalt täiendada oma teadmisi, pisut väiksemas ulatuses kui neid nõutakse reaalkooli lõpetamisel.

3. Lastekooliõpetajate ettevalmistuseks jäävad endiselt 2—3-aastased seminarid.

Sama komisjon töötas välja ka põhialused seminaride sisemise töö korraldamiseks, tõstes esikohale pedagoogilised ained ja õpetuspraktika. Õppeviiside kohta arvab komisjon, et seminarides peab igal alal, kus see aga vähegi võimalik, kasutatama õpilaste isetegevust ja teostatama õpetuse individualiseerimist.

Kesk- ja gümnaasiumiõpetajate ettevalmistus toimub ülikoolides, üldjoontes samal viisil kui meil. Gümnaasiumiõpetajalt (lektorilt) nõutakse doktori-astet.

Õpetajate edasiharimistöö. Juba pikemat aega on korraldatud Rootsis suvekursusi õpetajaile, mida valitsus toetab üsna suurte summadega (kuni 300 000 kr. aastas). Kursuste korraldus on hästi välja arenenud. Kursusi, kus käsitletakse kogu koolitöö ala, sääal tavaliselt ei ole. Kursuste töö piirdub enamasti teatava õppeainega, näit. emakeeleõpetus, laulmine, kasvatuspsühholoogia, kooliuuendusliikumine. Pääle pedagoogiliste kursuste korraldatakse ka täienduskursusi võõrkeeltes, matemaatikas ja teistes õppeaineis. Mõnel juhul jagunevad kursused eri osakondadeks — lastekoolide- ja algkooliõpetajaile. Viimasel ajal on laialdast tähelepanu äratanud kooliuuenduslikud kursused Stokholmis ja Göteborgis, kus muu seas käsitletakse tervispedagoogikat ehk tööpedagoogikat, mille järgi lapse käsitlemist ja õppeainete metoodikat tuleb rajada vaimse tervishoiu põhimõttele.

Kõigest ülaltoodust nähtub, et Rootsi rahvakool areneb koos meie aja kultuuritööga. Selles on tähtis ka maa valitsuse vaatekoht, et rahva- hariduse kõrge tase on tähtis rahva elule ja tulevikule ja et Rootsi peab suutma püsida oma haridusala korralduse poolest parimate kultuurmaadega ühel tasemel.

SOOMEST

Õpetajate nõukogu järjekordne istung. Tähtsamate kooliasjade harutamiseks toimib Soomes eriline kollegiaalne organ — õpetajate nõukogu. See on rahva- ja keskkooliõpetajate edustus, mis valitakse 4 aastaks. Nõukogu koosolekuid peetakse üle aasta; juhataja ja päevakord määratakse koolivalitsuse poolt. Nõukogu jaguneb 3 osakonnaks: keskkooli, rahvahariduse ja rootsikeelsete õpetajate osakond. Nõukogu otsused esitatakse koolivalitsusele ja riiginõukogule.

Viimasel järjekordsel koosolekul (jaanuari esimesel poolel k. a.) arutati rahvahariduse osakonnas järgmisi küsimusi: õpetajate ettevalmistuse süvendamine, õpetajate palgaolude parandamine, täienduskool, rahvaülikool, õpilaste tervishoid ja toitlustamine, kooliraadio, kooliuuendustöö süvendamine, pedagoogilise keskinstituudi asutamine jm.

Õpetajate nõukogu üldkoosolekul võeti vastu tähtis resolutsioon Soome, Eesti ja Skandinaavia maade õpetajate koostöö kohta:

„Õpetajate nõukogu avaldab oma häämeelt lähedase koostöö ja üksteisest arusaamise üle, mis viimasel ajal on liitnud Soome rahvast ühelt poolt Skandinaavia rahvastega ja teiselt poolt Eesti rahvaga. Selle koostöö arendamises Soome poolt on etendanud suurt osa valitsus, eduskund ja teised ametivõimud. Ühtlasi võime meie ka kinnitada, et ametivõimude poolt astunud sammude taga seisab meie poolt esindatavate kodanike ringkondade tahe.

Me pidasime tarvilikuks seda avalikult teatada selle sooviga, et meie ametivõimud ka edaspidi edendaksid niisugust koostööd ja et meie poolt esindatavad ringkonnad, haridustöö tegijad, pääseksid nüüdsest enam kokkupuutesse naabermaade vastava töö tegijatega, mis oleks kasuks mõlemale poolele ja Põhjala üldise ühtluse kõvendamisele.“

Soome rahvakool arvudes. Käesoleval 1937./38. a. on Soomes rahvakoole, neis õpilasi ja õpetajaid järgmisel arvul: alamalgkoole (1. ja 2. õppeaastaga) maal — 2870, neist kahes kohas vaheldumisi töötavaid 126; algkoole — 4028 ja koondatud koole (nn. supistetut koulut, kus sügisel ja kevadel õpivad 1.—2. õppeaasta lapsed, talvekuudel aga töötavad vanemad klassid) — 1485, kokku 8506 maakooli. Uusi koole asutati 225.

Maa-algkooles õpib 342.779, linnades — 59.554 õpilast. Võrreldes eelmise aastaga on õpilaste arv algkoolides tõusnud 8786 võrra.

Õpetajaid töötab maakoolides 11.471, neist 3264 meest ja 8207 naist. Linnaalgkoolide õpetajate arv on 1919. Neile lisaks tuleb maakoolides veel 2549 meeskäsitöö instruktorit ja 1647 naiskäsitöö õpetajat, linnades — 403 tunniandjat. Seega on rahvakooli õpetajate arv kogu riigis 17.586, neist u. 10% rootslasi.

Rahvakoolide ülalpidamiseks kulutatakse riigi eelarve summadest ümmarguselt 500 milj. Smk. (40 milj. kr.).

LÄTIST

Koolide järelevalve korraldus. Avalikkude koolide järelevalvet teostavad Lätis koolideinspektorid. Kogu riik on jagatud 21 kooliringkonda, igas ringkonnas u. 100 kooli. Võimlemise ja käsitööõpetuse revideerimisel toimivad eriinspektorid. Ka haridusministeeriumi ametnikel ja maakoolivalitsuste esimeestel on õigus revideerida koole.

Koolideinspektorite ülesanded on üldiselt samad, mis Eestis. Kuid inspektorid ei saa täiel määral toimida oma pedagoogiliste ülesannete täitmisel, sest palju aega võtavad nendelt halduslikud asjad. Koolitöö tõsist järelevalvet takistavad ka suured kooliringkonnad. Sageli puudub inspektoreil vajalik pedagoogiline ettevalmistus, et anda õpetajaile kõlblikku nõu. Inspektorite määramisel pole päätingimuseks küllaldane pedag. haridus, vaid poliitiline meelsus. Seepärast pole sugugi harvaks nähtuseks, et õpetajad omavad paremat pedag. ettevalmistust kui inspektorid. Sellest hoolimata pole praegu ministeeriumis ega õpetajate organisatsioonides märgata soovi koolide järelevalve süsteemi muutmiseks.

F. I. A. I.

SAKSAMAALT

Perekonnastatistilisi andmeid. 1933. aastal teostati Saksamaal üldine rahvaloendus. Selle andmetest nähtub, et pärastsõjaaegsed perekonnad on palju väiksema püsivusega kui endised. Eriti paistab silma lahutuste % tõus noorte abielude hulgas. 19,9% abieludest on lasteta, 23,3% ühe lapsega, 19,8% kahe lapsega ja ainult 37,1% täidavad rahva juurdekasvuks tarvilikud eeldused, omades 3 või rohkem last. Huvitav on võrrelda 1930 ja 1907 sõlmitud abielusid. Esimeste hulgas on lastetuid 35,3%, viimaste hulgas ainult 8,8%. Eriti paistab silma lasterohkete perekondade langus. 1907. a. sõlmitud abieludest 52% evivad 4 ja enam last, 1923. a. abieludest aga ainult 12,3%. Samuti huvitav on vahe lasterohkuse vahel maal ja linnas. Maal oli 47,8% abielunaistel 3 ja enam last, linnades üle 100 000 elanikuga aga ainult 36,9%. Kui võrrelda laste arvu ja vanemate sotsiaalset asendit, siis näeme ka sel juhul, et talupojad ja maa töölised sammuvad esirinnas, kuna ametnikkude juures laste arv on kõige väiksem. 100 kooselava abielupaari kohta tuleb talupoeglikus kutses lastetuid või ühelapsega perekondi 25,9%, ametnikkude juures 60%. Nelja ja enam lapsega perekondi on talupoeglikus kutses 30,2% ja ametnikkude juures 10,5%. Laste arvu vähenemist on märgata ka talupoegade juures, kuigi mitte sel määral kui teistes kihtides.

KROONIKA

Soome haridusministri tunnustus Eesti koolile.

Oma külaskäigu puhul Eestisse (vt. „Kasvatus“ nr. 1) andis Soome haridusminister U. Hannula jutuaajamise ajakirjandusele, valgustades Soome iseseisvusaja suurimaid saavutusi — maareformi ja koolisunduse teostamist (vt. lk. 108). Eesti kooli ja mõlema vennasrahva õpetajate koostöö kohta tähendas minister Hannula ms. järgmist:

„Meie algkooliõpetajad on olnud lähedases kokkupuutumises Eesti õpetajaskonnaga ja see kokkupuutumine on avaldanud viljakat mõju ka õpetajate pedagoogilistesse harrastustesse. Eestis katsetatud uue kooli voolud on meil Soomes üldiselt tuttavad.

Paljude Eesti algkoolioludega tutvunenud isikute referaadid Eesti algkooli kõrgest tasemest on ärganud elavat tahet parandada tulemusi meilgi. Koolivalitsusel on eriline katse-alkool Helsingi ligidal, kus iga Eestis esitatud tähelepandavam didaktiline üritus võetakse uurimise alla, ja kui tulemused näitavad, et see meetod on ka meie oludes teostatav, siis soovitatakse uuendust meie maa õpetajaile.

Olgu veel mainitud, et eesti keele harrastus ja õppimine on Soome koolides viimastel aastatel saanud ergutust. Seminaride nimeliselt vabatahtlikust eesti keele õpetusest võtavad osa harilikult kõik soomekeelsed õpilased. Keskkoolides on eesti keele õppimine kiirelt kasvamas, eriti nüüd, millal pärast kriisiaja lõppu on selleks küllaldaselt majanduslikke võimalusi. Ka algkoolides õpitakse siin ja seal eesti keelt, tõi küll, peasjalikult neis koolides, kes on kirjavahetuses eesti koolilastega. Läänud-suvine Eesti-Soome koolikongress andis selles suhtes kõige võimsamaid äratusi, ühtlasi olles sütitavalt ja innustavalt mõjunud hõimutöö tegijasse, millised meie õpetajad suurelt jaolt on.“

Vennasrahva haridusministri külaskäiku jälgiti Eesti avaliku arvamise ja eriti õpetajaskonna poolt suurima tähelepanu ja soojema osavõtuga. Külaskäigu puhul ilmus meie ajakirjanduses ülevaateid Soome rahvakoolist ja õpetajaskonnast (J. Käis „Päevalehes“), Eesti-Soome hõimutööst („Postimees“) jt. kirjutisi.

Enn Murdmaa uuesti E. Ö. L. esimeheks.

E. Ö. L. juhatuse koosolek 30. jaan. s. a.

Eesti Õpetajate Liidu uus juhatus pidas esimese koosoleku 30. jaanuaril Tallinnas Liidu ruumes. Koos oli 22-st liikmest 16. Koosoleku avas E. Murdmaa, kelle ettepanekul saadeti tervitustelegramm kirjanik A. H. Tammsaarele 60. sünnipäeva puhul.

Liidu esimeheks valiti tagasi Enn Murdmaa, esimehe abideks Jaan Rummo ja Ants Roos, sekretärkis V. Horm, abiks H. Ennemuist, laekuriks A. Ruut. Samad ametiga juhatusliikmed moodusta-

vad ühtlasi Liidu sekretariaadi. Eelolevaks aastaks otsustati jätta tegutsema järgmised toimekonnad: pedagoogiline, emakeeleõpetuse-, hõimu-, tööõpetuse ja õppevahendite-, laulu- ja muusikaõpetuse-, karskuskasvatuse-, kehakasvatuse- ja ekskursioonitoimekond, millede koosseisu täiendati ja osalt uuendati. Uutena kutsuti ellu organiseerimise ja informatsiooni ning usuõpetuse toimekond.

Pikemaid mõtetevahetusi tekitas Liidu esimese esimehe prof. P. Põllu ja asutajaliikme F. V. Mikkelsaare mälestuse jäädvustamise küsimus. Tunnustati soovitavaks mõlemale mälestusmärgi püstitamine, mis võiks teostuda Liidu 25. aastapäevaks. Prof. P. Põllu mälestamiseks tahetakse kontakt luua ülikooli jt. asutistega, kus kadunu silmapaistvalt on tegutsenud. Esialgu otsustati soovitada kõigile Liidu allorganisatsioonidele ja koolidele kaunistada oma ruume mõlema suure koolitegelase ja meie iseseisvuseaegse emakeele koolikorralduse rajaja pildiga eelolevaks Vabariigi juubeli-aastapäevaks.

Mälestamise eeltööde tegemiseks valiti 2 toimekonda. Prof. P. Põllu mälestuse jäädvustamise toimekonda otsustati paluda K. Neumann, J. Tork, A. Elango, J. Parijõgi ja H. Rajamaa. Toimekonna asukohaks oleks Tartu. F. V. Mikkelsaare mälestuse jäädvustamise toimekonda, mille asukoht jääks Tallinna, valiti E. Murdmaa A. Roos, J. Söödor, J. Käis ja V. Peet.

Et õpetajate edasiharimise võimalused on viimasel ajal väga kokku kuivanud, siis otsustati paluda HM-lt toetust eeloleval suvel ühe pedagoogilise nädala korraldamiseks Tartus, pikema kestvusega kursuse korraldamiseks Viljandis, maateaduse ja loodusõpetuse ekskursioonijaama korraldamiseks Tõrvas ja ühe aineõpetajate päeva korraldamiseks Tallinnas. Samuti võeti kavva üldkongressi kokkukutsumine ja eeltööde tegemine 6. eesti keele õpetajate ja 3. Eesti-Soome koolikongressi korraldamiseks.

25 a. Rakvere Seminari asutamisest.

4. ja 5. jaanuaril tähistas end. Rakvere Seminari pere selle õppeaastase 25. aastapäeva, mis puhuks oli Rakverre sõitnud hulgaliselt end. seminari õpetajaid ja kasvandikke. Pidustuste kavvas oli pidulik aktus 4. jaan. Rakvere rahvamajas ja kontsert 5. jaanuaril „Du Nordi“ saalis. Pidustuste puhul ilmus ka seminari vilistlaskogu väljaandel „Tarmo“ erinumber.

Riigi Ringhäälingu kooliraadio saated 1937./38. õppeaasta kevadsemestris.

Neljapäeval, 20. jaanuaril, kella 13.00—13.40. **Muinasjutt helides.** P. Čaikovski süit „Pähklipureja“. Seletused A. Üksip'ilt.

Laupäeval, 29. jaanuaril, kella 12.00—12.40. **A. H. Tammsaare** (60. sünnipäeva puhul). — A. H. Tammsaare elust ja loomingust — A. Vaigla. — Katke noortejutust „Meie rebane“ autori ettekandes. Kuuldepilte „Töest ja õigusest“.

Neljapäeval, 3. veebruaril, kella 13.00—13.40. **Karske tuleviku poole.** (Aktus karskusnädala puhul.) — Avasõna HM koolivalitsuse

direktorilt V. Altoo'lt. Kõne õp. H. Rajamaa'lt. Deklamatsioon. Kuuldepilte. Muusikat.

Neljapäeval, 10. veebruaril, kella 13.00—13.40. **Sina räägid, mina kõnelen.** Lõuna-Eesti keelemurded — mag. P. Ariste. Näiteid Lõuna-Eesti murretest. Jaan Lattik'u „Imä õe!“ (kuuldepildina).

Neljapäeval, 17. veebruaril, kella 13.00—13.40. **Võitlus Ümera jõel.** Kuuldepilte Mait Metsanurga romaani „Ümera jõel“ järgi.

Teisipäeval, 22. veebruaril, kella 13.00—13.40. **Eesti Vabariigi 20. aastapäev.** Kõne haridusministrilt A. Jaaksonilt. Laulu- ja orkestriettekandeid. Deklamatsioon. — Ülekanne Helsingist.

Neljapäeval, 3. märtsil, kella 13.00—13.40. **Helilooja Artur Kapp.** (60. sünnipäeva puhul.) — Artur Kapi elust ja loomingust — Riho Päts. Laulu- ja orkestriettekandeid A. Kapi helitöist.

Neljapäeval, 10. märtsil, kella 13.00—13.40. **Kuus venda.** Henrik Visnapuu kuuldemäng-muinasjutt. E. Kapi muusika.

Neljapäeval, 17. märtsil, kella 13.00—13.30. **Nahksuka jälgedes.** Jüri Annussoni reisiveste Ameerikast.

Neljapäeval, 24. märtsil, kella 13.00—13.40. **Uni ei anna uuta kuube.** Mikrofoniga töömehi külastamas.

Neljapäeval, 31. märtsil, kella 13.00—14.40. **Ehitame lennuki!** Lennumudelite ja purjelennukite ehitamisest. Kapten Andresen ja koolijuhataja Kronström.

Neljapäeval, 7. aprillil, kella 13.00—13.40. **Ülestõusmine.** Legende ja helindeid Kristuse kannatamisest ja ülestõusmisest.

Neljapäeval, 28. aprillil, kella 13.00—13.40. **Tallinna sadam.** Mikrofonimatk Tallinna sadamas.

Neljapäeval, 5. mail, kella 13.00—13.40. **Laevapoisi päevilt.** J. Parijõe kuuldemäng.

Laupäeval, 14. mail, kella 12.00—12.30. **Emadepäev.** Aktus kõne, deklamatsioonide ja muusikaettekannetega.

Neljapäeval, 19. mail, kella 13.00—13.40. **Lauluga vastu vabausele.** Laulupidude arenemiskäik kuuldepiltides. Ed. Visnapuu.

Kolmapäeval, 25. mail, kella 13.00—13.30. **Maanteed kutsuvad.** Matkamisest, matkavarustusest, telkide ehitamisest jm.

Pühapäeval, 29. mail. **Algkoolilõpetajate päev.** Aktus Haridusministeeriumi ja Tallinna Linnakoolivalitsuse korraldusel.

„Kasvatus“ ilmub 10 korda aastas. Tellimishind: terve aastakäik kr. 3.—
1/2 aastakäiku kr. 1.75. Koos „Õpetajate Lehega“ aastas kr. 6.50. Üksik-
number 40 senti.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit, Tallinn, Pühavaimu 11.
Pea- ja vastutavtoimetaja: E n n M u r d m a a. Tegevtoimetaja: J o h. K ä i s.
Toimetuse kolleegiumi liikmed A. V a r m a, K. M i h k l a.

TIGASUGUSED KUMMI- JA METALL- EMPLID

šabloonid, metsakirved.
Numeraatorite parandus.

A. TARGAMA

TALLINN, NUNNE TÄNAV 18
(S. Kloostri nurgal). Tel. 473-69

Telefoniabonentide nimekiri 1937

on saadaval parimates
raamatukauplustes ja
Riigi Trükikojas

HIND KR. 3.—

Relsul, kodus ja elukutselistel
töödel on

moodne **CONTINENTAL**-kohvermasin
sobivam kirjutusmasin igaühele.

Nõudke ostukohustusega demonstreerimist

Lier & Rosssbaum'ilt,

Tallinn, Viru 7, tel. 479-79

A/s. „EESTI AGA“

Hapniku ja atsetüleengaasi tehased

Juhatus: Vene tän. nr. 11-a, kõnetr. 441-33. Tehased: Põhja tän. nr. 5, kõnetr. 439-96.

Hapniku ja atsetüleengaasi, samuti iga-suguste keevitamise seadete ja materjalide müük, nagu keevitamise ja lõikamise põletajad, survetasandajad, kummivoolikud jne., siis keevitamise raud, malm, vased, alumiinium jne. ning vastavad pulbrid. **Keevitamise kool**, vastavate eriteadlaste juhtimisel.

Igale tegelikule keevitajale soovitame „KEEVITAMISE KÄSIRAAMAT“, mis saadaval meie kontoris.

Reserveeritud.

EESTI KIVIÕLI A.-Ü.
SUURIM ÕLITÖÖSTUS EESTIS

TEHASED: KIVIÕLIS
MÜÜGIBÜROO: TALLINN,
PÄRNU MNT. 10.

„ÜHISELU“ TRÜKIKOJA

JUHTLAUSEKS ON:

hea töö, täpne ja
kiire tellimiste täit-
mine, mõõdukad hinnad

Sellepärast Aktsiaselts „Ühiselu“ trüki-
koda ongi see asutis, mida Teie vajate
oma trükitööde täitmiseks.

Tellimiste täitmine trükikoja kontoris **Pikk 42, Tallinnas.**
Telefonilised tellimised — tel. 432-04.

*Ka kokkuvõidlikum perenaine
ei tarvitse kehahoolest loo-
buda ajal, mil müügil on*

Milvi kreem, rasvasisaldav
ja
Milvi hambapasta

*A.-S. „Ephag'i“ labor.
Tallinn.*

Kindlustage oma elu ja varandus

„EKA’S“

suurimas kodumaa kindlustusseltsis

Soovitame lugupeetud talumajapidamistele

kõrge väärtusega Taani F. M. ja Rootsi „Alfa“

piimaveokanne, piimakurni,

lüpsikuid, kurnavatti jne. igasugustes

suurustes; viimasel ajal eriti levinud

talupiimajahutajaid

„Turnus“ ja „Alfa“ tuntud Rootsi päritoluga.

Palume jälgida hinnakirju.

P. K. „VÕIEKSPORT“

„POLARIS“

EESTI KINNITUS-A.-S.

---

võtab vastu järgmisi KINNITUSI:
tule-, murdvarguse-, veo-,
väärtsaadete-, kasko- (lae-
vakerede) ja klaasikinnitusi

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid ületavad

Kr. 1.000.000.—

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest
välja makstud üle

Kr. 5.000 000.—

Soliidne edasikinnitus!

Kahjud

likvideeritakse viivitamata!

Juhatus asub Tallinnas, Vana Viru 12. Kõnetraat 426-66.

Telegrammi-aadress: „POLARIS“.

Osakond asub Tartus, Suurturg 11. Kõnetraat 6-75.

Esindajad kõigis linnades ja maakohtades.

EELKÕIGE

UUS EESTI

Ilusid
AEG

PÄEVAUUDISEID

